

הלאת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "ויקהל פקודי" (ובו ט' עניינים בביאור הפרשיות ופרקי "נחשבה")

"בזמורנג" (בעין הסערה)

פרק ו' איך מניעים את עגלת השידוכים?

בשני עניינים שעסקתי בהם בפרשת תצווה, שלח לי ידי"נ וש"ב הגאון המובהק מעתיק שמועה דבית בריסק רבי אברהם חנוך שפיגל שליט"א את אשר העלה במצודתו ולגודל חביבותו אני מביא אותם כהשלמה, שהרי פרשיות ויקהל פקודי הם ההשלמה של תרומה תצווה.

ביזע"י הוא דין כללי דאין חוגרין במקום שמזיעין, ולכך שייך כן גם בחשב האפוד. אמנם הרמב"ם י"ל דס"ל דהאי קרא נאמר באבנט דוקא, ואינו אלא הוראת מקום בלבד היכן מקום האבנט, אבל לא נאמר בזה שום דינא דאין לחגור במקום זיעה, וממילא אין זה שייך לחשב האפוד, וזה מה שהוסיף וכפל דבריו בהל"ב: "ועל האבנט מפורש בקבלה", ור"ל דרק באבנט נאמר כן, וזה מה שהביא עוד מדברי יב"ע, דמדמתרגם על לבביהון יסרון, מוכח דלא נאמר בזה דין כללי בחגירות שלא יהיו במקום זיעה, אלא הוא רק הוראת מקום לאבנט שיהיה חגור על הלב, ולכך הוסיף כן ללמדנו דלא נאמר בזה דין כללי לכל החגירות, כך אמר מרן זצ"ל.

אכן מו"ר זצ"ל הוסיף על זה, דיעוויין בפ"ט שם הל"בא שכתב: "וחשב האפוד קשור על לבו תחת החושן", והשיג הראב"ד: "הפליג לעלות, ואינו אלא למטה מטיבורו", עכ"ל. ולכאורה לפ"ד מקום חגירת החשב הוא במקום זיעה ממש, ונמצא דהראב"ד ודאי פליג על רש"י, וצ"ל דס"ל דהאמור באבנט הוא רק הוראת מקום לאבנט בלבד. אכן גם מדברי הרמב"ם שם משמע דפליג על רש"י כמשנ"ת, מדלא הזכיר כלל הא דלא יחגור במקום זיעה, ואף דמקום חגירת החשב לדידיה הוא באותו מקום דס"ל לרש"י, מ"מ אין זה משום דבעינן לא יחגור ביזע, אלא משום ששם הוא מקומו. מיהו יעו"ש בכס"מ שכתב: "ואני אומר שרבינו בפרק שאחר זה נתן טעם לדבריו", עכ"ל. ובפשטות כוונתו להלכה דפ"י הל"ב הנ"ל הסמוכה לה, דלא יחגור ביזע, וא"כ ס"ל

(א) בענין הא דכתיב "לא יחגרו ביזע", ובחגירת המכנסים.

(א) פ' תצווה (כח, מב): "ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה, ממתנים ועד ירכים יהיו".

בזבחים יח: מייתי קרא דיחזקאל (מד, יח) דכתיב: "ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם לא יחגרו ביזע". וקאמר התם: "מאי לא יחגרו ביזע, אמר אביי לא יחגרו במקום שמזיעין, כדתניא כשהם חוגרין אין חוגרין לא למטה ממתניהן ולא למעלה מאציליהן אלא כנגד אצילי ידיהן", ע"כ.

בפשטות ברייתא זו מיירי בחגירת האבנט, וכן פירש רש"י שם (ד"ה כשהן חוגרין) דמיירי בחגירת האבנט. ועיין ברמב"ם פ"י מכלה"מ הל"בא שכתב: "ואחר כך חוגר האבנט כנגד אצילי ידיו", ובהל"ב: "ועל האבנט מפורש בקבלה ולא יחגרו ביזע במקום שמזיעין, וכך קיבל יונתן בן עוזיאל מפי הנביאים ותרגם על לבביהון יסרון", עכ"ל. וצ"ב מהו שחזר והדגיש בהל"ב: "ועל האבנט מפורש בקבלה", ומה מוסיף בזה שמביא דברי יונתן בן עוזיאל, הלא כבר כתב דחוגר כנגד אצילי ידיו, והביא המקור מקרא דיחזקאל.

ואמר מרן זצ"ל, דיל"ע בהא דנאמר "לא יחגרו ביזע", אם הוא באבנט דוקא או בכל חגורה, וכגון בחשב האפוד. ועיין בפ"י רש"י לחומש פ' תצווה (כח, ז), ד"ה אל שני קצותיו) שכתב בענין חשב האפוד: "וגבהו עד כנגד האצילים וכו", שנאמר לא יחגרו ביזע, אין חוגרים במקום זיעה", וכו'. ומבואר דס"ל דהא ד"לא יחגרו

ג) אכן ברמב"ם בפ"י שם איתא: "וחוגר את המכנסים למעלה מטיבורו מעל מתניו", ומבואר דאין חוגרם על המתנים ממש אלא מעליהם, וצ"ע מני"ל כן, הא בקרא כתיב "ממתנים", ואין לומר משום מקום זיעה, דמקום זיעה הוא רק למטה מהמתנים (או כנגד בית השחי) כדתניא בברייתא דסוגיין. ואולי למד כן מלשון תיבי"ע ביחזקאל שם שתרגם לא יחגרו ביזע: "ולא יזרזון על חרציהון, אלהין על לבביהן יסרון", ומבואר דמטעמא דלא יחגרו ביזע אין להם לחגור על המתנים אלא על הלב.

אמנם א"כ מבואר בתרגום דהמתנים הם מקום זיעה ולא כברייתא הנ"ל דמתנים אינם מקום זיעה, ונקט הרמב"ם כדברי התיבי"ע, ומשו"כ חוגר את המכנסים למעלה מן המתנים כדי שלא יחגרם במקום זיעה. אמנם א"כ נמצא דהרמב"ם ס"ל דהקרא ד"לא יחגרו ביזע" קאי על כל החגירות ולא רק על האבנט, ובדבריו לא משמע כן כמו שביאר מרן זצ"ל, אבל להבנת הכס"מ ברמב"ם כמו שדקדק מו"ר זצ"ל יתכן לפרש כנ"ל.

אמנם עדיין צ"ע, דבקרא כתיב "ממתנים" ולא מעל המתנים (ואף לשון הכתוב ביחזקאל הוא "ומכנסי פשתים יהיו על מתניהם" ולא "מעל מתניהם", אלא דהתרגום קאמר דלא יחגרו על מתניהם אלא על הלב, וצ"ע דמפיק ממשמעות המקראות). ועוד צ"ב בלשונו של הרמב"ם, דבפ"ח שם כתב: "המכנסים וכו', הם ממתנים עד ירכים שהוא למעלה מן הטיבור קרוב מן הלב", ומשמע דמקומם הוא מהמתנים, ומשמע נמי דהמתנים הם למעלה מן הטיבור, ואילו בלשונו בפ"י מבואר דמקומם למעלה מן המתנים, ומשמע נמי דהמתנים והטיבור הם במקום אחד.

ואולי אפ"ל לפי האמור, דהרמב"ם נקט דכיון דאין לחגור על המתנים משום מקום זיעה כדאיתא בתיבי"ע הנ"ל, א"כ בע"כ דמאי דכתיב בקרא "ממתנים" אינו הוראת מקום כמו שבארנו לעיל, אלא הוי רק שיעור ארכם, דשיעור ארכם ממתנים עד ירכים, וזהו מש"כ בפ"ח דהמכנסים הם מהמתנים, אבל מקום הלבשה בע"כ אינו על המתנים ממש משום שא"א לחגור שם דהוי מקום זיעה, ומשו"כ בפ"י ששם כתב סדר הלבשה כתב דחוגרם

דגם להרמב"ם מקום חגירת חשב האפוד הוא משום הילכתא דלא יחגרו ביזע, כשיטת רש"י, ודלא כדברי מרן זצ"ל, וצ"ע, עכ"ד מו"ר זצ"ל.

ב) ואמינא אנא דלפי דבריהם יש להוסיף ולעיין בלבישת המכנסים, דהנה המכנסים היו להם שנצים כדאיתא בנדה יג: וברמב"ם פ"ח מכלה"מ הלי"ח. והשנמים הם כמין לולאות שמשחילין בתוכם שרוך, עיין בר"ש כלים פכ"ו מ"א. ובלבישת המכנסים היו צריכים לקשור השרוך הלז כידוע, וא"כ אף במכנסים היתה חגירה, וכמבואר בלשונו הזהב של הרמב"ם רפ"י שם: "לובש המכנסים תחלה וחוגר את המכנסים".

ומעתה י"ל דלדעת הרמב"ם (לדברי מרן זצ"ל) דדין "לא יחגרו ביזע" אמור באבנט בלבד, א"כ במכנסים ליכא קפידא על מקום חגירתם אם יהיה במקום זיעה, ולשיטת רש"י דבכל החגירות איכא קפידא בזה, אף בחגירה זו אין לחגור את המכנסים במקום זיעה, דלשיטתו איכא דין כללי דאין לחגור במקום זיעה, ובודאי נאמר כן אף כלפי המכנסים. ויתכן להוסיף לפ"ז, דהרי קרא דיחזקאל מיירי בעיקר במכנסים, ובפשטות גם הא דכתיב "לא יחגרו ביזע" קאי על המכנסים.

ומהשתא י"ל דמינה רש"י למד דזהו דין כללי בכל החגירות, דהרי מייתנין ליה גם לענין אבנט אע"ג דלא נזכר התם בקרא, ועל כרחך דנאמר בזה דין מסויים הנוגע לכל החגירות, ודו"ק. (אכן הרמב"ם, לפי ביאור מרן זצ"ל, על כרחך נקט דעיקר קרא ד"לא יחגרו ביזע" מיירי באבנט דוקא, וצ"ע).

והנה מקום הזיעה הוא למטה מהמתנים כלשון הברייתא בסוגיין "אין חוגרין לא למטה ממתניהן", ואם כן לרש"י יש לחגור את המכנסים על המתנים ולא למטה מהן, ולפ"ז יש לפרש דהא דכתיב בהו "ממתנים ועד ירכים יהיו", אינו רק שיעור לארכם, אלא הוי גם מראה מקום היכן ילבשו, דצריך ללבשם על המתנים ולא למטה מהן. ויתכן דמשו"כ איתא בקרא לשון "יהיו" שלא מצינו לו בשאר בגדים, ובכוונה נקט קרא לשון זו שמשמעה הוה תמיד, ור"ל דשם יהיו תמיד, דהיינו שכך יהיה גם בשעה שהכהן לובשם, וגם לא יפלו משם למקום זיעה, ואין זה רק שיעור לארכם.

והשתא הק"ו מבואר היטב, דאם קדושה הנגרמת מכח שם אחד גוררת איסור היסח הדעת, קדושה הנגרמת מכח הרבה שמות בודאי שהיא חמורה טפי ותגרור אחריה איסור היסח הדעת.

ומו"ר שליט"א הוסיף, דבגמ' יומא ז': מובאת נמי מימרא זו, ובתוס' שם (ח. ד"ה ומה ציץ) כתבו דהך ק"ו פריכא הוא, די"ל דשם שבציץ עדיף על שם שבתפילין משום שהוא מגולה, ונקטו משום כך דהק"ו הוא מדרבנן בלבד, ע"ש. ולכאורה מוכח מינה דהנידון הוא בקדושת הציץ והתפילין, דבזה שפיר י"ל דהיות ושם שבציץ מגולה להכי קדושת הציץ חמירא, אבל אם הנידון הוא אטו קדושת השם גופיה צ"ב מה החילוק בין אם הוא מגולה או מחופה, כך או כך קדושת השם אית ליה. ודחה מו"ר זצ"ל, דאין בזה הכרח, די"ל דשם המגולה עדיף בעצם קדושתו, עד כאן שמעתי.

ויעויין בחדושי הריטב"א ליומא שם שכתב: "תפילין שיש בהם הזכרות הרבה על אחת כמה וכמה, פי', אע"ג דלקדושה ולמילי אחריני ציץ חמור, שאינו אלא בכהן גדול ובמקדש, אפילו הכי לענין שמירת היסח הדעת, שהזכרה שבו גורם אותה, תפילין חמורין, שיש בהן כמה הזכרות", עכ"ל.

ולכאורה מפורש בדבריו להיפך מדברי מרן זצ"ל, דקשיא ליה היכי עבדינן קל וחומר לומר דתפילין חמירי מציץ, הא פשיטא דציץ קדוש מתפילין וחמור מהן שאינו אלא בכהן גדול ובמקדש, ומתרחץ, דפשיטא דקדושת ציץ חמורה, אלא דלענין היסח הדעת הנגרם מחמת השם מצינו למימר דתפילין חמורין משום שיש בהן כמה אזכרות, ומבואר דאיסור היסח הדעת הוא לא מחמת קדושת הציץ והתפילין, אלא מחמת קדושת האזכרות שבהן.

(ב) בעיקר החקירה, נראה נפ"מ בה, מה צריך לחשוב כדי שלא להסיח דעת, דאם יסוד האיסור משום קדושת הציץ והתפילין, הרי צריך לחשוב בדעתו שציץ ותפילין בראשו, ואם יסוד האיסור משום קדושת השם, הרי צריך לחשוב על השם הקדוש החקוק במצוה שעל ראשו. ולכשתימצי לומר, הרי דאם יסוד הדין

מעל מתניו, (ובקרא דיתזקאל אפשר לפרש דהכוונה "יהיו על מתניהם" מעל מתניהם, ודו"ק).

(ד) עיין בלקוטי הלכות בזבחים שם, שמסתפק בכהן שעבר ולבש את האבנט במקום שמזיעין אם הוי משו"כ מחוסר בגדים. ולכאורה דינו תלוי בחקירה הנ"ל, דאי כרש"י דנאמרה הלכה דלעולם אין לחגור במקום זיעה, ובפשטות יסודו הוא משום דבעינן בבגד"כ קיום "לכבוד ולתפארת" כדמשמע מלשון רש"י שם (ד"ה אמר ממלכת כהנים כתיב בכו), א"כ אם חגר במקום זיעה, אף שאינו לבוש לתפארת מ"מ אין להחשיבו משום כך מחוסר בגדים (והיינו לשיטת הרמב"ם בפ"ח שם הל"ד דלכבוד ולתפארת אינו לעיכובא).

אבל אי אמרינן דהוי מראה מקום לחגירת האבנט, א"כ יתכן דכשחוגרו במקום זיעה שלא במקומו חסר בעיקר הלבשה ולפיכך יחשב למחוסר בגדים. (וע"ע בירושלמי עירובין פ"י הל"ג דמספק"ל למ"ד דיתור בגדים אינו אלא בבי' כתנות או בי' אבנטים וחגר את האבנט הנוסף על אצבעו אי חשיב יתור בגדים כיון דאינו מקומו).

(ב) בדין היסח הדעת בציץ תפילין ובס"ת (מהגאון שליט"א)

(א) מנחות לו: "אמר רבה בר רב הונא, חייב אדם למשמש בתפילין בכל שעה קל וחומר מציץ, ומה ציץ שאין בו אלא אזכרה אחת אמרה תורה והיה על מצחו תמיד שלא תסיח דעתו ממנו, תפילין שיש בהן אזכרות הרבה על אחת כמה וכמה", ע"כ.

שמעתי ממו"ר זצ"ל, דיש לחקור מהו יסוד איסור היסח הדעת דציץ ותפילין, האם משום קדושת הציץ וקדושת התפילין, או משום קדושת השם הכתוב בהן. ואמר בשם מרן זצ"ל, דעל כרחך יסוד האיסור הוא משום קדושת הציץ או התפילין, דהרי הק"ו הוא דתפילין שיש בהן הרבה אזכרות ודאי שאסור להסיח דעת מהן, ואם יסוד האיסור הוא משום קדושת השם, מה לי שם אחד ומה לי כמה שמות, הא כבר משום שם אחד זקוק שלא להסיח דעת, ולא נוסף מידי בעצם האיסור מחמת ריבוי השמות, ועל כרחך יסוד האיסור הוא משום קדושת הציץ או התפילין,

הלכך כשאדם מכוין לבו בתפלתו או בהלכה שלו אין זה היסח הדעת דכל שכן דאיכא יראת השם, עכ"ל. ואע"ג דמריש דבריו "לזכור שתפילין עליו" היה אפשר לדקדק דהחיוב הוא שלא להסיח דעת ממצות תפילין, אלא שהמשך דבריו מכריע שכוונתו דהאיסור הוא שלא להסיח דעת מהשם הקדוש שעליו, וכמו שכתב "שזוכר שנושא שם הנכבד עליו", ולפי הנפ"מ שהוספנו הרי גם סיום דבריו מכריח כן, דאם צריך שלא להסיח דעת ממצות ציץ ותפילין מאי אהני ליה שמכוין לבו בתפלתו או לימודו, מ"מ בשעה זו לא כיון בדעתו לשם הקדוש, ועל כרחך דהאור זרוע ס"ל דהכוונה היא שלא יסיח דעתו מהשם הקדוש, ולכן מצינו למימר דבשעת התפלה והלמוד אין כאן היסח הדעת כיון שבלא"ה איכא יראת השם על פניו.

אכן יעויין בשטמ"ק במנחות שם (אות ה') שכתב: "והקשה הר"ר שמחה, כיון דתפילין בעו כוונה איך יכול להתפלל או לקרוא ק"ש בהם, דהא אינהו נמי בעי כוונה. ותירץ, דהעוסק במצוה פטור מן המצוה כיון דאי אפשר לו לקיים שניהם ביחד", עכ"ל. ומבואר דפליג על האור זרוע, ובאמת בשעת תפילה אינו יכול לכוון שלא להסיח דעת מן התפילין, ולפי דרכינו למדנו דהר"ר שמחה ס"ל דהאיסור שלא להסיח דעת הוא ממצות התפילין כמשמעות דברי הרמב"ם, ולכן בשעת התפילה אינו יכול לכוון בזה, ופטור מכוונה זו משום דהעוסק במצוה פטור מן המצוה. (אלא א"כ נדחה דהר"ר שמחה ס"ל דלא סגי בהא דתופס יראת ה' בלבו מחמת התפילה, ובעינן כוונה מיוחדת לקדושת השם, ודו"ק.)

ועיין ברא"ש (ברכות פ"ג סימן כ"ח) שהקשה, איך מותר לישון שינת עראי בתפילין, הרי מסיח דעתו מהן, וכתב: "והיה אומר ר' יונה ז"ל, מתוך דברי רבינו משה ז"ל מצאנו תירוץ לדבר זה, דודאי היסח הדעת לא הוי אלא כשעומד בקלות ראש ובשחוק, אבל כשעומד ביראה ומתעסק בצרכיו, אע"פ שעוסק במלאכתו ואומנתו ואין דעתו עליהן ממש, אין זה נקרא היסח הדעת, דאי לא תימא הכי איך יוכל אדם להניח תפילין כל היום, וכן נמי כשנתנמנם אין כאן היסח הדעת כי הוא שוכח הבלי העולם ואין כאן קלות ראש, עכ"ל.

משום קדושת הציץ והתפילין, המחשבות שונות, דבלבישת ציץ צריך לחשוב על מצות הציץ, ובהנחת תפילין על מצות תפילין, ואם יסוד הדין משום קדושת השם המחשבות שוות, דבתרווייהו צריך לחשב על קדושת השם שעליו. (אמנם מרן זצ"ל לא נחית לזה, ויתכן דנקט דגם אם יסוד האיסור משום קדושת הציץ והתפילין מחשבתו צריכה להיות בשם הקדוש, מ"מ לענ"ד יתכן לצדד כמ"ש.)

ומתוך כך אתיא לן נפ"מ נוספת, בכה"ג הלבוש בציץ או מי שמניח תפילין, ועסוק בדעתו בקדושת השם, אבל לא מחמת הציץ והתפילין, וכגון שהוא כותב שם הקדוש בסת"ם, או כהן גדול בשעה שנושא כפיו במקדש (עיין מתניי דסוטה לו:), האם צריך בו בזמן לא להסיח דעת מציץ ותפילין, דאם צריך לחשב על קדושת הציץ או התפילין, בודאי גם בשעה זו צריך לחשב ולא להסיח דעתו מהן, אבל אם צריך לחדש על השם הקדוש, הרי הכל נכלל בחדא מחשבה, ואין צריך מחשבה מסוימת גם על הציץ או התפילין.

(וכה"ג העוטה ציץ ומניח תפילין, צריך לחשב ג' מחשבות, קדושת ציץ, קדושת תפילין, וקדושת השם שמוציא בפיו, ולאידך צד כולל במחשבה אחת כל הני. אמנם יתכן וי"ל דצריך לחשוב על כל שם בפני"ע, ולא להסיח דעת משם שבציץ, וכן לא להסיח דעת משם שבתפילין, וכן לא להסיח דעת מהשם שמוציא בפיו, ומ"מ כולו כוונה אחת נינהו, לא להסיח דעת מקדושת השם, ודו"ק.)

ועיין ברמב"ם פ"ד מתפילין הלי"ד שכתב: "חייב אדם למשמש בתפיליו כל זמן שהם עליו, שלא יסיח דעתו מהם אפילו רגע אחד", ומבואר דהדין הוא שלא להסיח דעתו "מהם", היינו מהתפילין, ולא הזכיר כלל דצריך שלא להסיח דעת מהשם הקדוש הכתוב בהם.

ויעויין באור זרוע הלכות תפילין (אות תקפ"ה), הובא בקצרה בביאור הלכה סימן מ"ד ד"ה ישן בהם) שהביא למימרא דרבה בר רב הונא וכתב: "הלכך צריך אדם כשהוא לבוש תפילין לזכור שתפילין עליו ולא להסיח דעתו מהם שלא יישן בהם ולא יפיח בהם, כי מחמת שזוכר שנושא שם הנכבד עליו אינו בא לידי קלות ראש ותופס יראת שמים בלבו וכו',

קדושת ספר תורה גדולה מקדושת תפילין, (ויש לציין דההוכחה שהנוב"י מוכיח דקדושת ס"ת אינה חמורה מהברייתא דמנחות לב, גם השאג"א הביא לה, אלא שדחאה. ואף בדחית דברי הב"י סימן ל"ב מדעת הרמב"ם שניהם התכוונו לדבר אחד, ע"ש), והנוב"י נוטה להסיק דאה"נ קדושת ס"ת לא חמירא מקדושת תפילין, אבל השאג"א מסיק בברירות דקדושת ס"ת חמירא משום דברש"י (שם) מפורש דקדושת תפילין חמירא ממזוזה היות ואית בהו יותר פרשיות ממזוזה, וא"כ ק"ו ס"ת דאית ביה הרבה יותר פרשיות מתפילין.

ולכאורה אפשר לפשוט ספיקם ממימרא דרבה בר רב הונא הנ"ל, וביותר לפי איך שכתבה הרמב"ם בפ"ד מתפילין שם, וז"ל: "חייב אדם למשמש בתפיליו וכו' שקדושתן גדולה מקדושת הציץ, שהציץ אין בו אלא שם אחד, ואלו יש בהם אחד ועשרים שם של יו"ד ה"א בשל ראש וכמותן בשל יד", עכ"ל. ומבואר דריבוי השמות גורם לומר שהקדושה גדולה, וא"כ בס"ת דאית ביה הרבה יותר שמות מתפילין בודאי ובודאי שקדושתו גדולה מקדושת תפילין. (ראיה זו אמרתי למו"ר שליט"א והסכים. וכעת, יותר מעשרים שנה אחר שאמרתי לו כן, ראיתי בשו"ת נודע ביהודה מהדורת מכון ירושלים, בלקוטי הערות לתשובה הנ"ל, שהשואל בתשובה זו שהיה בעל שו"ת מהרנ"ש, הרגיש בראיה זו, וכלל מקצת הימנה בתוך תשובתו על דברי הנוב"י בספרו הנ"ל סימן ב', ונהנית).

וכעת ראיתי בכל בו (אות כא ריש דין הלכות תפילין) שכתב: "והלא ספר תורה גדול בקדושה ובטהרה, שיש בו כמה פרשיות וכמה שמות ואתה פותח בו וקורא, קל וחומר תפילין", וכו'. ומבואר בדבריו הן ראית השאג"א דקדושת ס"ת גדולה משום ריבוי הפרשיות, והן הראיה שכתבנו דקדושת ס"ת גדולה משום ריבוי השמות.

האמנם דלפי המבואר לעיל ראיה זו תלויה בחקירה האמורה, דאם איסור היסח הדעת הוא משום קדושת הציץ והתפילין, הרי דילפינן בק"ו מריבוי האזכרות דקדושת תפילין עדיפא על קדושת הציץ, והכ"נ מצינו למילף דקדושת ס"ת עדיפא על קדושת תפילין

ולכאורה גם מדברי רבינו יונה מוכח דהיסח הדעת הוא מהשם הקדוש, דאם הוא ממצות תפילין, אינו מובן איך אפשר לומר דהיסח הדעת הוא רק כשעומד בשחוק וקלות ראש, הרי צריך לכוון בדעתו לגוף המצוה ולא להסיח דעתו ממנה, ומה אהני לן שאינו מקיל ראשו, אבל אם עיקר איסור היסח הדעת הוא שלא ישכח מקדושת השם בראשו, בזה יתכן לבאר דיסוד הדין הוא דמשום השם הקדוש שעליו צריך שתהא יראת שמים עליו, ולכן העיקר הוא שלא יהיה בשחוק וקלות ראש, וכל שלא בא לידי כך לא נחשב מסיח דעת מקדושת תפילין.

וכבר האריך להוכיח השאגת אריה (סימן ל"ט) דהרמב"ן פליג על רבינו יונה, ולדעתו איסור היסח הדעת הוא שלא לשכוח מהן, כמו שהוא גבי ציץ, ונקט שכך היא דעת הרמב"ם, וכך מסיק השאג"א (יעו"ש באריכות), וזה מתאים לדברינו דלדעת הרמב"ם האיסור הוא שלא לשכוח מצות תפילין שעליו, (ויש להעיר דרבינו יונה כתב דמדברי רבינו משה יש ללמוד תירוץ, ולהאמור הרמב"ם סובר שלא כדבריו כמ"ש השאג"א, אלא שרבינו יונה לא פירש מהיכן למד כדבריו).

וראיתי בספר בגדי כהונה לרמ"ל שחור זצ"ל (בפרק העוסק בכבוד הציץ אות נ"ו) שחקר מעין החקירה הנ"ל לענין היסח הדעת בציץ, והביא דברי המלבי"ם בפ' תצוה (כח, לח) שכתב: "שלא יסיח רגע דעתו ממנו, וישים על לבו שהוא על מצחו, ויחשוב בקדושת השם הכתוב עליו", ולמד מזה דיסוד הדין הוא שלא להסיח דעתו מקדושת השם שעל הציץ, וזה כמו שהוכחנו מדברי האור זרוע ורבינו יונה לענין תפילין, ולכאורה כיון דילפינן דינא דתפילין מציץ על כרחך דס"ל דגם בציץ זהו עיקר הדין, והיינו כמו שלמד שם מדברי המלבי"ם. וע"ש שרצה לחדש דיסוד הדין בזה הוא משום המצות עשה ד"את ה' אלקיך תירא", אמנם לבסוף מסיק דאיסור היסח הדעת בציץ הוא מגופו של הציץ ומשום המצוה דאיכא בלבישתו, ע"ש באריכות (ובאות נ"ז), וזה כמו שלמדנו מדברי הרמב"ם והר"ר שמחה.

ג) השאגת אריה (סימן מ"ח) והנודע ביהודה (יו"ד מהדו"ת סימן קע"ד) מסתפקים האם

דאיכא איזה קיום דין, כגון בציץ ותפילין דמקיים דין לבישת בגדי כהונה ודין הנחת תפילין, אבל בנשיאת ס"ת דליכא בזה שום קיום דין לא שייך בזה איסורא דהיסח הדעת, עכ"ד.

ולכאורה לפי דבריו אכתי מצינו למילף מהך ק"ו איסור היסח הדעת בס"ת של מלך שנוטל בזרועו כדאיתא בסנהדרין כב., ובנשיאה זו הרי מקיים דינה ד"והיתה עמו", כדאיתא במתניתין התם (כא:). ואמנם אה"נ כך הוא עיקר דין המלך, דעיקר מה שצריך ליטול הס"ת בזרועו הוא כדי שתהא שכינה כנגדו כל רגע, כדאיתא בברייתא שם: "אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר שויתי ה' לנגדי תמיד", ופירש רש"י: "סיפיה דקרא כי מימיני בל אמוט, דוד המלך על שם ספר תורה שבזרועו אמר", עכ"ל. ועיין ברמב"ם פ"ג ממלכים הל"א שהשמיט להך דינא דעושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו, וכתב הרדב"ז: "ואפשר שדרך משל אמרו, כמו הקמיע הזה שתלוי בזרועו ואינו מסיח דעתו ממנו, כך יהיה ס"ת כנגדו תמיד שלא יסיח דעתו ממנו", עכ"ל. והיינו כמשנ"ת.

אמנם עומק ביאור הדבר תלוי בחקירה האמורה לעיל, דלפי הצד שבארנו דאיסור היסח הדעת דציץ ותפילין הוא מחמת קדושת השם, הביאור בזה הוא, דהיות וילפינן מ"והיתה עמו" דצריך ליטול עמו הס"ת בזרועו, ממילא קיים משום כך "שויתי ה' לנגדי תמיד", דהרי מחמת ריבוי האזכרות שבס"ת שבזרועו היה צריך לזהר לא להסיח דעת מקדושת השם, והאיסור להסיח דעת מקדושת השם נכלל בעצם הציווי שנצטווה ב"והיתה עמו", וממילא יראת ה' לנגדו תמיד, ואין כאן איזה מעלה נוספת אלא הן הן הדברים שנצטווה במצות המלך.

אך לפי הצד שבארנו דאיסור היסח הדעת דציץ ותפילין הוא מחמת קדושת הציץ והתפילין, ואין לו להסיח דעת ממצות הציץ ומצות התפילין שבראשו, א"כ כדילפינן לה לס"ת הרי האיסור להסיח דעת מחמת "והיתה עמו" הוא ממצות ס"ת שבזרועו, ולפ"ז כוונת דוד היתה, דע"י שהס"ת היה בזרועו, זכה לדבר נוסף, דמלבד דע"י הס"ת שבזרועו קיים הדין ד"והיתה עמו" ולא הסיח

מחמת ריבוי האזכרות שבו, אבל אם איסור היסח הדעת הוא משום השם הקדוש, לא מצינו למילף כן, דלצד זה באמת לא נתבאר להדיא בגמ' דקדושת תפילין עדיפא על קדושת הציץ, ומבואר רק דאטו ריבוי האזכרות דכתיבי ביה פשיטא דבעינן שלא להסיח דעת מהן, ומעתה לענין קדושת ס"ת נהי דאית ביה הרבה יותר אזכרות מבתפילין, אבל ליכא שום ראיה מינה דקדושת ס"ת עדיפא על תפילין, דלא מצינו דילפינן דקדושת דבר המרובה באזכרות עדיפא על המועט. ולפי שבדברי הכל בו מבוארת ראיה זו, יתכן ללמוד מזה דלדעת הכל בו יסוד איסור היסח הדעת בציץ ותפילין הוא משום קדושת הציץ והתפילין, וילפינן בק"ו מריבוי האזכרות דקדושת תפילין חמורה מקדושת ציץ, ומזה יש לנו מקור ללמוד גם מריבוי האזכרות דס"ת שקדושתו חמירא מקדושת תפילין, ודו"ק.

ואחד הקשה לי, דבקידושין לג: איבעיא להו אם צריך לעמוד בפני ס"ת, וילפינן דצריך בק"ו דאם מפני לומדיה עומדים כל שכן שמפניה לומדים, ע"ש. ולדברי רבה בר רב הונא צ"ע מה צריך לק"ו זה, הרי מצינו למילף לה בק"ו מציץ שצריך לעמוד בפניו כמבואר התם סו. דאמרו ליה לינאי המלך "הקם להם בציץ שבין עיניך", ופירש רש"י: "תן ציץ הקדש על מצחך ויעמדו על רגליהם לפי שהשם כתוב בו", ואם מפני הציץ ששם אחד כתוב בו צריך לעמוד, ק"ו מפני ס"ת שיש בו כמה וכמה אזכרות, וקדושתו חמורה מן הציץ אטו שמות אלו, עכ"ד. ולענ"ד לא קשיא, דעמידה מפני הציץ הוא משום כבודו ולא משום קדושתו (עיין בתשובת הנובי"י הנ"ל שהזכיר חילוק מעין זה), ובהא איכא לחלק בין שם מגולה למכוסה כמו שחילקו התוס' ביומא ח. (ד"ה ומה ציץ), דדוקא שם שבציץ שהוא מגולה צריך לעמוד בפניו אטו כבודו, משא"כ שם שבספר תורה שהוא מכוסה דאין זקוקים לכך, ודו"ק.

ד) בשעה שלמדנו סוגיא זו קמיה מו"ר זצ"ל, נומיתי לו, דלפי המבואר בדברי רבה בר רב הונא דמשום ריבוי האזכרות ילפינן איסור היסח הדעת בק"ו מציץ, א"כ אית לן למילף מינה גם איסור היסח הדעת לנושא ס"ת אטו ריבוי האזכרות דאית ביה. והשיב לי, דמסתברא דדין היסח הדעת שייך רק היכא

ועל דרך הפשט נראה דלק"מ, כי פרשת שקלים היא בתחילת פרשת כי תשא, ופרשת פרה היא בתחילת פרשת חוקת, ואם היו קוראים להם על שם תחילתם היה צריך לקרוא להם פרשת "כי תשא" ו"פרשת חוקת", ושמותיהם היו מתחלפים עם פרשת כי תשא ופרשת חוקת שבסדר הפרשיות, ולכן היה מוכרח לקרוא להם שם אחר על שם עניינם, אך פרשת זכור ופרשת החודש שאינם בתחילת פרשה, שפיר אפשר לקרוא להם על שם תחילתם.

אמנם על דרך דרוש נראה, דהנה עוד צ"ב, למה פתחה הפרשה בהחודש הזה לכם, שלכאורה אינו שייך לענין הפרשה שהוא קרבן פסח, ואמנם יש לזה ביאורים ע"פ פשט (עי' רשב"ם ובכור שור ורמב"ן, ועי' כלי יקר), אך ע"ד דרוש צ"ב מה ענין זה לזה.

והנה כתב רש"י שבני ישראל באותו זמן היו עירום בלא מצוות ונתן להם הקב"ה שתי מצוות דם פסח ודם מילה ובזכותן נגאלו, והוא מהמכילתא, וכן מבואר בהרבה מקומות במדרשים, ובפדר"א פכ"ט ובת"י ובזוהר מבואר שנתנו על המשקוף גם את דם המילה, וראוי ליתן טעם נכון על שום מה נגאלו ישראל דוקא משום שני מצוות הללו, וכן למה מה שפסח ה' על הפתח היה דוקא משום המצוות הללו.

ונראה לפי מה שכתב המהר"ל (נצח ישראל פי"ט, נר מצוה ח"ב ועוד) דהטעם שמילה ביום השמיני הוא משום שמספר שמונה הוא הבחי' שמעל הטבע, שהמספר שבע הוא בחי' העולם שנברא בז' ימים ושמונה הוא מעל הטבע, וכמו שמיני עצרת וח' ימי חנוכה וח' בגדי כה"ג ושבעות אחר ז' שבועות, ונראה דלכן רק כאשר אמר הקב"ה לאברהם "צא מאצטגנינות שלך" צוהו על המילה, כי הטבע מונהג ע"י מערכת הכוכבים ורק כשנתעלה מעל המזל אז בא בבחי' זו שמעל הטבע, ולכן אין מזל לישראל משום שהם מעל הטבע.

וענין זה ממש יש גם כן בקרבן פסח שהוא טלה תועבת מצרים, כיון שמזל טלה הוא מזלם של המצרים, והוא הבכור למזלות, לכן עיקר מפלתם היתה במכת בכורות שאז היתה נפילת מזל טלה, והיה זה בט"ו ניסן שאז הלבנה במילואה והמזל בשיא תקפו (כמבואר כל זה בספרים), וזביחת הפסח ואכילתו מורה על זה שגם הטלה שהוא ראש המזלות אין לו כח מעצמו אלא הוא כחומר ביד היוצר ב"ה, ובזה אנו מעלים את עצמינו

דעתו ממנו, זכה למעלה נוספת, והיא לזכור יראת ה' תמיד, אע"י שאין זה נוגע לעצם הדין של נשיאת ספר תורה בזרועו, ודו"ק.

איברא דעיקר תשובת מו"ר זצ"ל תליא בפלוגתת הבי"י והבי"ח בטור או"ח סוף סימן רנ"ב, יעו"ש בטור שכתב: "אבל בתפילין מותר לצאת סמוך לחשיכה, ולא חיישינן שמא ישכח ויצא בהן משתחשך, שאסור להסיח דעתו מהם בעודן בראשו", עכ"ל. ומקור הדין הוא בסוגיא דשבת יב. דמייתי הא דתני דבי רבי ישמעאל "יוצא אדם בתפילין בע"ש עם חשיכה", ומפרש הטעם משום הא דרבה בר רב הונא דאדם חייב למשמש בתפילין בכל שעה כדי שלא להסיח דעת, וממילא לא חיישינן שמא ישכח מהם ויצא עמם משתחשך.

ובבי"י שם האריך מאד, והעלה לבסוף דהא דמותר לצאת עמם סמוך לחשיכה הוא גם בהיותם בידו (וע"ש איך שביאר לשון הטור "בראשו"), ומבאר דגם בהיותם בידו איכא איסור היסח הדעת וצריך למשמש בהן ולכך לא גזרו לצאת בהם סמוך לחשיכה. והבי"ח פליג עליו בכל עוז, והעלה בברירות דדוקא בעודן במצחו שייך איסורא דהיסח הדעת, והסכימו עמו ה"ט"ז ומ"א ושאר אחרונים כמ"ש בשער הציון שם (אות ל"ח).

ולנידון דידן נמצא, דלדעת הבי"י שפיר מצינו למימר דשייך איסורא דהיסח הדעת גם בנושא ס"ת, ולדעת הבי"ח ושאר אחרונים לא שייך כלל, כתשובת מו"ר זצ"ל. ולכאורה מינה גופא דלא מצינו איסורא דהיסח הדעת בס"ת איכא סייעתא לדברי הבי"ח ואחרונים שעמו, וצ"ע לדעת הבי"י.

(מהרה"ג החו"ב בעל וברך דוד שליט"א)

ג) למה נקראת 'פרשת החודש' ולא 'פרשת פסח'?

הקשה בפרי צדיק למה פרשה זו נקראת "פרשת החודש" ע"ש תחילתה ולא "פרשת פסח" ע"ש עניינה, כמו פרשיות שקלים ופרה שנקראות ע"ש עניינם ולא ע"ש תחילתן (וכן פרשת זכור י"ל דעיקר עניינה הוא מצות הזכירה של מעשה עמלק).

לך עכשיו, מיד נבלע במקומו, למה שהוא ברשותו". ע"כ. ועוד שם: "נמלכו בית דין של מטה לעברו, אומרים למחר אנו עושין ראש השנה, אומרים מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם לא אמרת לנו למחר ראש השנה, אמר להם החשבון בידם שנאמר החדש הזה לכם מסור הוא לכם, ואני ואתם נלך אצל בניי שכל מה שהם עושים נלך עמהם". ובירושלמי כתובות (פ"א סה"ב): "אמר רבי אבין אקרא לאלקים עליון לאל גומר עלי, בת שלש שנים ויום אחד ונמלכין ב"ד לעברו הבתולין חוזרין, ואם לאו אין הבתולין חוזרין".

הרי שבפרשה זו ניתן לחכמי ישראל הכח לשלוט על החדשים והמזלות, כיון שהם למעלה מן המזלות, ולכן נקראה הפרשה 'פרשת החודש' כי זהו עיקר ענין הפסח שעל ידי זה נתעלו לדרגה שמעל המזלות.

מהגאון רבי צבי כהן שליט"א

(ד) קבלת צדקה מנשים.

ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב וגו' (לה) (כב)

המפרשים עמדו לבאר את הלשון 'ויבאו האנשים על הנשים', וביארו שהאנשים באו יחד עם נשותיהם בתרומת התכשיטים שלהן למשכן, ומש"כ 'על הנשים' הכוונה 'עם הנשים'. אלא דצ"ב אמאי הוצרכו האנשים לבא יחד עם נשותיהם, והרי הנשים הם שתרמו את התכשיטים שלהן למשכן.

וכתב הספורנו לבאר, שכיון שהנשים נדבו את תכשיטיהן למשכן, וקיימא לן דאין מקבלים צדקה מנשים אלא דבר מועט, לכן הוצרכו הבעלים לבא ביחד עם נשותיהם, להסכים בנדבתן. וכ"כ רבים מהמפרשים (עי' תולדות יצחק וצדה לדרך ונחלת יעקב ופנים יפות וחת"ס ומלבי"ם והכתב והקבלה והעמק דבר כאן, וכ"כ במאמרי הרמ"א מפאנו מאמר הנפש ח"ו י ועוד, ועי' בפירוש הש"ך ודבריו צ"ב).

וכוונתם להא דאמרינן (ב"ק קיט.) לוקחין מן הנשים כלי צמר ביהודה כו' אבל לא יינות כו' גבאי צדקה לוקחין מהן דבר מועט אבל לא דבר מרובה כו'. הרי שאין לקבל צדקה מנשים בדבר גדול שמא הוא גנוב בידה, וכ"פ בשו"ע

מדרגת הטבע לדרגה ניסית, ולכן כל ערל לא יאכל בו, כיון שהוא בדרגת הטבע ואינו שייך במצוה זו שהיא על טבעית.

ואפשר לומר דהמילה היא הבחי' שמעל המזל התלוי בשבע כוכבי לכת (שצ"ם חנכ"ל), כמבואר בשבת (קנו.), ומבואר שם (ע"ב) דמזלו של אברהם שעיכבו מלהוליד היה כוכב צדק, שהוא אחד מכוכבי לכת. אמנם הפסח הוא הבחי' שמעל המזל התלוי ב"ב מזלות (טש"ת סא"ב מע"ק גד"ד), כיון שבו זובחים את הטלה שהוא הבכור ל"ב מזלות. וע"י דם פסח ודם מילה נתעלו בני ישראל מעל לב' מיני המזלות הללו.

ועל ידי זה זכו ליציאת מצרים, דאיתא בספרים שיצ"מ היתה בבחי' שילוח עבדים ביובל, וביובל יש את שני העניינים הנ"ל, כי היובל רומז למספר שמונה, כיון שהוא אחרי ז' שמיטות, לרמוז שהוא מושל על ז' כוכבים. וידוע גם כן שמלבד הי"ב מזלות יש בשמים עוד ל"ו צורות של כוכבים, וביחד הם מ"ח צורות, והעיקר שבהם הם הי"ב מזלות, וכל מזל מושל על עוד ג' צורות, ועל כולם מושל התלי שהוא כדמות תנין המנהיג את כולם, כמבואר בספר יצירה פ"ו [וראה גם בפיהמ"ש לרמב"ם ע"ז פ"ג מ"ג, אבן עזרא ורד"ק ישעיה כ"ז א', ומרדכי ע"ז סי' תת"מ], והוא הכח המ"ט, ועל כולם מושל היובל שהוא החמישים.

ובזכות זה פסח ה' על הפתח, כי מצד המזל היה ראוי שכל הבכורות במצרים ימותו, גם הבכורות של ישראל, כי הקדוש ברוך הוא נגף במצרים את כל מי ששייך למזל טלה שהוא הבכור למזלות, אך כיון שנתעלו ישראל מעל המזל, לכן פסח ה' על הפתח, כי אינם שייכים עוד למזל טלה.

ופסח ומילה, הם שני מצוות עשה שהמבטלם חייב כרת, כי בזה ניתק את נפשו ממקורה העליון והשפילה לדרגת הטבע של ז' כוכבי לכת או י"ב מזלות.

וע"פ כל זה אפשר דלכן פתחה פרשה זו בהחודש הזה לכם, שהיא מצות קידוש החודש, כי בה נמסר לחכמי ישראל הכח והממשלה על המזלות, וכמ"ש בתנחומא (פרשת בא): "החדש הזה, אמר הקדוש ברוך הוא משעה שבראתי את עולמי הייתי נושא משאוי לחשב [חשבונות] של חדשים, מכאן ואילך הוא מסור לכם. לכם הוא מסור, ואין אתם מסורין בידו. מעשה בר' חייא הגדול שעלה הירח ערב ראש השנה והלכו הבהמין לאורו מהלך ג' מילין, ראה אותו ר' חייא נטל צרורות ועפר והיה זורק בו, אמר למחר אנו מבקשין לחדשך ועלית

עושה, ולכן בזמן המדבר שירד לכולם מן ולא הוצרכו הנשים לקבל מזונות מבעליהן, לא היה טעם לתקנה זו. אך אינו מוכרח, משום דמלבד המן היו אוכלים גם בשר ומאכלים שונים שקנו מאומות העולם, ואותם מאכלים לכא' היה מוטל על הבעל לתת לאשתו. ועי' ברש"י ב"ב ט ב וביעב"ץ שם ואכ"מ.]

ובפנים יפות תירץ וז"ל, והיינו דכתיב וכל אשה חכמת לב בידיה טו, היינו שהקדישו מעשה ידיהם, אף על גב דמעשה ידיהם לבעל, היינו מדרבנן שתיקנו מעשה ידיהם תחת מזונות, אבל באותה שעה עדיין לא היה התקנה ע"כ. ודבריו פשוטים וברורים, שדין זה דמה שקנתה אשה קנה בעלה הוא תקנה דרבנן, ובזמן המשכן עדיין לא נתקן ולכן לא הוצרכו לקבל רשות מהבעל.

אלא דיל"ע בזה, למה בתרומת התכשיטים כן היו צריכים לקבל רשות מהבעל, וע"כ כמ"ש הפנים יפות שם שאין האשה יכולה למכור בלא רשות מבעלה, וקשה הרי דין נכסי מלוג הוא תקנה דרבנן, ומדאורייתא אין הבעל אוכל פירות בנכסי אשתו ואינו יכול לעכב את מכירתן, ומ"ש מהא דיכולה להקדיש את מעשי ידיה משום דעדיין לא נתקן דמה שקנתה אשה קנה בעלה.

ולפ"ר י"ל שאכן יש חילוק בין שני תקנות אלו, דדוקא תקנת מעשי ידים לא נהגה בזמן התורה, אבל תקנת פירות כן נהגה אז, וכמ"ש התוס' (גיטין מז: ד"ה ולביתך) שגם בזמן התורה היה דרך הנשים שנותנות פירות לבעליהן, וברמב"ן שם הוסיף שדרכם היה להתנות (בזמן הנישואין) שהבעל יאכל פירות ע"ש. ולכן היה צריך לבקש רשות על תרומת התכשיטים מאחר שהתנו שיהיה לבעל זכות אכילת פירות בנכסי אשתו.

אך באמת נראה דמ"ש כ הפנים יפות שהנשים לא יכלו לתרום את תכשיטיהן בלא רשות מהבעל, אין זה כלל מדיני אכילת פירות, שהרי בתכשיטים אין לבעל זכות אכילת פירות. ועוד דמבואר במשנה (כתובות עח. ופג.) שמה שאין אשה יכולה למכור נכסי מלוג, אינו מטעם שהבעל אוכל פירות אלא הוא תקנה נפרדת, ואין לנו ראייה שגם זה נהגו בזמן התורה, שאין

(יו"ד רמח ס"ד) וז"ל, גבאי צדקה, אין מקבלין מהנשים ומהעבדים ומהתינוקות, אלא דבר מועט, אבל לא דבר גדול שחזקתו גזול או גנוב משל אחרים, וכמה הוא דבר מועט, הכל לפי עושר הבעלים ועניותם. והני מילי בסתמא, אבל אם הבעל מוחה, אפילו כל שהוא אסור לקבל מהם ע"כ. ומטעם זה כתבו כל המפרשים הנ"ל שלא היה ניתן לקבל את נדבת הנשים למשכן אלא בקבלת רשות מהבעל ולכן באו האנשים יחד עם נשותיהם.

ובפנים יפות הוסיף, שלכך כתוב 'על הנשים', שמשמע שהנשים הם העיקר והאנשים טפלים להם, משום שהתכשיטים היו משלהן, והבעל היה צריך רק לתת את רשותו להקדשת התכשיטים למשכן (וכבר מבואר כן בפ"י הרוקח עה"ת וז"ל, ויבאו האנשים על הנשים כל נדיב לב הביאו, בגי' אז איש ואשתו באים יחד, לפי שאמר האיש לאחר בנין המשכן, מה כח היה באשתי להביא מנכסיי בלא דעתי, וכן האשה תאמר מה כח היה לו בתכשיטי אשתו ובניו, כך וביאו האנשים על הנשים, ולא הנשים על האנשים שה[א]נשים טפלים להם ע"כ).

והנה בהמשך הפרשה כתוב, וכל אשה חכמת לב בידיה טו, ויבאו מטוה את התכלת וגו', וכל הנשים אשר נשא לבן אתנה בחכמה טו את העזים ע"כ. הרי שהנשים חכמות לב עבדו בשביל טוויית היריעות למשכן, וקשה הרי מה שקנתה אשה קנה בעלה, וכל המטוה שטוו נשים חכמות הלב שייך לבעליהן, ובהכרח שקבלו רשות מבעליהן לעבוד לצורך המשכן, וא"כ היה צריך להיות כתוב שהבעלים באו עמהן להסכים עם נדבתן, כמו בתרומת התכשיטין.

[וכבר עמד בזה בחנוכת התורה כאן, וביאר דלכך פרש"י שטוו מע"ג העיזים ממש והיתה אומנות יתירה, והיינו דהוא בכלל העדפה דלא שייכא לבעל ע"ש, אך צ"ב דלהלכה קימ"ל שאף העדפה שע"י הדחק שייכא לבעל וכנפסק בשו"ע (אה"ע סי' פ ס"א).

ויש שתירצו שהטעם שתקנו שהבעל זוכה במע"י אשתו, הוא משום שנותן לה מזונות, והיינו לדעת ר"ה (כתובות נז:): דקימ"ל כוותיה (שם קז:): שיכולה אשה לומר איני ניזונית ואיני

ולפי"ז הדרא קושיית הפנים יפות איך טוו הנשים את העיזים בלא קבלת רשות מבעליהן, ואע"פ שמדאורייתא אין הבעל זוכה במע"י אשתו, אך כבר בזמן התורה נהגו להתנות שהבעל זוכה במעשי ידיה, ואינה יכול להקדישן בלא קבלת רשות.

והנה בשו"ת נוב"י (מהדו"ק יו"ד סי' עב) כתב לחדש דהא דאין מקבלין צדקה מאשה היינו בסתמא, אבל אם אומרת שנתנה צדקה זו ברשות בעלה נאמנת, משום דאין אדם חוטא ולא לו, ומהיכ"ת תגנוב משל בעלה ליתן לצדקה, ורק בסתמא אין מקבלין מהן, דשמא אינו ברשות בעלה וסוברת היא שמצוה עבדה ע"ש ובהגהות חת"ס (יו"ד שם) הביאו וכתב שסברא נכונה היא. וכ"כ בשו"ת בשמים ראש (סי' קסז).

ובפתחי תשובה (יו"ד שם סק"ג) לאחר שהביא את דבריהם הוסיף וז"ל, ועיין בפירוש הספורנו על התורה פרשת ויקהל בפסוק ויבואו האנשים על הנשים ע"כ. ונראה דכוונתו להקשות דמדברי הספורנו משמע להיפך, דאם כדבריהם שהאשה נאמנת לומר שקבלה רשות מבעלה, אמאי הוצרכו הבעלים לבא עם נשותיהן ולהסכים על ידן.

[והנה החת"ס שם כתב להסתפק בהא דהאשה נאמנת לומר שקבלה רשות מבעלה, האם יש לסמוך על נאמנותה גם כשהבעל בעיר וניתן לשאול אותו, או דבכה"ג אינה נאמנת (וכמו בבית שחזקתו בדוק ומכ"מ אם בעה"ב צריך לשאול אותו וכמ"ש התוס' בפסחים ד: ד"ה לאו).

ואי נימא שבכה"ג שהבעל בעיר אין לסמוך על נאמנותה, א"ש קושיית הפ"ת, שכיון שכל ישראל היו במחנה לכן לא היו הנשים נאמנות, אך לפי הצד של החת"ס שבכל גוונא נאמנות אכתי קשה, ועוד דאף אי נימא שאין נאמנות כשהבעל נמצא בעיר, מכ"מ פשוט דזהו רק מדרבנן בעלמא וא"כ הקושיא במקומה עומדת למה הוצרך הפסוק לומר ויבואו האנשים על הנשים.]

ויתכן לחדש ולומר שיש חילוק בין קבלת כסף מאשה לצדקה, דבזה כתבו הנוב"י שנאמנת, לבין קבלת תכשיטים דבזה מבואר בספורנו

אשה יכולה למכור בלא רשות מבעלה, וא"כ אכתי צ"ב למה הוצרכו לקבל רשות על תרומת התכשיטים.

ולכן י"ל בכוונת הפנים יפות, שאין המדובר כאן על התכשיטים שירשו הנשים מאבותיהן או קבלו במתנה (וכמ"ש בתולדות יצחק), אלא בתכשיטים שקבלו במתנה מבעליהן, ובזה קימ"ל שהנותן מתנה לאשתו קנתה ואין הבעל אוכל פירות ומכ"מ אינה יכולה למוכרם, דלא נתן לה על דעת שתמכרם, וכמ"ש התוס' (ב"ב נא: ד"ה במתנה וגיטין עז: ד"ה מה) וכ"פ בשו"ע (אה"ע פה ס"ז), ודין זה הוא מדאורייתא, שהרי קבלה את התכשיטים בתנאי על תנאי זה, ולכן היו צריכים לקבל רשות מהבעל להקדישם למשכן. משא"כ בטוית העיזים שמדין תורה המעש"י שייכים לאשה ואי"צ לקבל רשות מהבעל.

והנה המהרש"א (שבועות יד.) ביאר בכוונת הפסוק דמה שקנתה אשה קנה בעלה ע"ש, ותמוה הרי דין זה הוא תקנה דרבנן. וכתב במהר"ם שיק (תרי"ג מצוות מ' קפו) שכשם שכתבו תוס' והרמב"ן שבזמן התורה נהגו הנשים לתת את הפירות והתנו כך מעיקרא, כך נהגו להתנות בזמן הנישואין שמעש"י האשה יהיו לבעלה וזוכה בהם ממילא. והיינו דלא כמו שהצענו לעיל שרק זכות פירות נהגו בזמן התורה.

[ונראה דמהרש"א לטעמיה אזיל, דמבואר מדבריו (במגילה טו:) שאף בגויים נאמר דין זה דמה שקנתה אשה קנה בעלה (ועי' שב"י ח"א סי' כ ומהרש"ם ח"ב סי' סג ובמפתחות שם), וצ"ב מהיכ"ת לחדש תקנה זו בבני נח, ויש שהוכיחו מדבריו דדין זה דמה שקנתה אשה כו' הוא מדאורייתא, והוא תימה לומר שנעלם מהמהרש"א כל הסוגיות המפורשות בש"ס שהוא תקנה דרבנן, ועד כאן לא נחלקו ר"ה ור"ל אלא אי תקנו מעש"י תחת מזונותיה או להיפך, אך לדברי הכל הוא תקנה דרבנן. אך לפי"ז המהר"ם שיק ניחא דמנהג זה להתנות שמעש"י האשה יהיו לבעל אינו שייך לישראל דוקא ונהגו כן אף בבני נח. ועי' תוס' (קידושין ל: ד"ה שיש) ותור"ש (כתובות לט. ד"ה הואיל), ויל"ע אי נחלקו בשאלה הנ"ל.]

והנה לגבי שאר הכלים כתיב שם "את הארן ואת בדיו" וכן "את השלחן ואת בדיו" וכן "ואת מזבח הקטרת ואת בדיו" והיינו דבכל אלו הכלים היו הבדים שוים קדושתם לקדושת הכלי, וצ"ב מאי שנא בדי מזבח החיצון שלא היו הבדים שוים לקדושת הכלי [ועיי"ש שכ' האוה"ח, והמשכיל על דבר יראה כי השכל יכיר ההדרגות שהם כמו שכתבת]. וצ"ב.

(ב) והנה המלבי"ם פ' תרומה (כה, ט) עמד להתפלא מה שנשתנה בכמה מקומות בדי מזבח הנחשת מבדי השלחן ומזבח הזהב. חדא, בציווי פ' תרומה (כז, א) "והובא את בדיו בטבעות וגו'" וכן בעשיה בפרשתן (לח, ז) "ויבא את הבדים בטבעות וגו'" שנזכר הבאת הבדים לטבעות, מה שלא נזכר כלל בשלחן ומזבח הזהב הבאת הבדים בהם.

[והנה גבי הארון נזכר הבאת הבדים, בפ' תרומה (כה, יד) "והבאת את הבדים בטבעות" ובפרשתן (לז, ה) "ויבא את הבדים בטבעות", והביאור בזה י"ל, דלפי שנאמר בבדי הארון הציווי "בטבעות הארן יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (כה, טו), על כן הוזכר הבאתם לבדים, דשם מקומם לעולם. אכן בבדי מזבח הנחשת שלא נאמר ציווי זה, יש להתפלא למה נזכר הבאתם בבדים].

ועוד בפ' פקודי בהבאת המשכן אל משה (לט, לט) חשב קרא "את מזבח הנחשת וגו' את בדיו" וכן בהארון "את ארון העדת ואת בדיו" ואילו בשלחן ומזבח הזהב לא כתב ואת בדיו, הגם שגם בהם צוה לעשות בדים.

ועוד בפ' במדבר (ד, יד) אצל מזבח הנחשת נאמר "ושמו בדיו" וכן בהארון "ושמו בדיו". ובשלחן ובמזבח הזהב אמר "ושמו את בדיו".

ומקרא אומר דרשני. [ועי' שם מה שביאר בזה המלבי"ם, כי מזבח הנחשת מצד גודלו מכל הכלים היו הבדים גדולים וכבדים, והיה צריך לשומם בתחילת המסע כדי שיהיה יכול להזיזו ממקומו ולכסותו, לכן אמר בו והובא את בדיו בשאת אותו, שהיה צריך להביאם אל תוכו תיכף. וזהו שנאמר בארון ובמזבח הנחשת ושמו בדיו, שכבר היו הבדים בהם ורק תיקנם, עיי"ש. ועי' העמק דבר (כה, יד) מה שביאר בכ"ז].

(ג) ונראה בזה בעזה"י, דהנה מזבח הנחשת היו ממלאין חללו אדמה במקום חנייתן, כמ"ש רש"י פ' תרומה (כו, ה), והיינו "מזבח אדמה" דסו"פ יתרו [וכן פירש"י שם]. (וגדולה מזו כ' רש"י פ' תצוה ל,

שאינה נאמנת. וטעם החילוק, משום דסברת הנוב"י להאמין לאשה שקבלה רשות מבעלה, הוא משום דאין אדם חוטא ולא לו, והיינו שאשה שתורמת צדקה מממון בעלה אינה מקבלת ע"ז שכו, דאין הממון שלה, ומהיכ"ת תשקר ותגנוב כדי ליתן צדקה מממון שאינו שלה. אבל כשנותנת את תכשיטיה, שהם שייכים לה מעיקר הדין, אלא שהבעל רשאי לעכב על ידה מלמוכרן ולהקדישן, בזה שפיר יש לחוש שתיתן אותם בלא קבלת רשות, דבזה הצדקה מתייחסת אליה, וסוברת לעבור וליתן בלא רשות כדי לזכות למצות צדקה, ולכן אינה נאמנת (משא"כ כשתורמת מעות, אין לחוש שהם מעות של נכסי מלוג, דזה אינו מצוי כלל).

ולפי"ז יש להוסיף דמטעם זה לא הוצרכו האנשים לבא יחד עם נשותיהם בטויית העיזים, אע"פ שכבר נהגו ליתן את מעשי ידיהם לבעל, משום שהנשים היו נאמנות לומר שהבעל נתן רשות, וכדברי הנוב"י דהאשה נאמנת בכך דאין אדם חוטא ולא לו, ורק לענין התכשיטים שלהן ששייכים לאשה עצמה אלא שאין לה רשות למוכרן, בזה אין האשה נאמנת וכמשנ"ת, ולכן הוצרכו האנשים לבא יחד עם נשותיהן להעיד על הסכמתם, משא"כ במעשי ידיהם ששייכים לגמרי לבעל, ושייכא ביה סברא דאין אדם חוטא ולא לו ולכן נאמנות ודו"ק.

מאת הגאון בעל גינת אגוז שליט"א

פרשת ויקהל

ד) בדי מזבח החיצון

את מזבח העלה ואת מזבח הנחשת אשר לו את בדיו ואת כל כליו (לה, טז)

(א) כתב האוה"ח, ואמר את מזבח העולה בלא ואו לומר שאינו בגדר קדושת הקודם, ומקומו מוכיח עליו, ואמר ואת מכבר, שהוא בגדר עמו, ואמר את בדיו שאינו בגדר עמו, ואת כל כליו בגדר אחד עם בדיו, עכ"ל. והיינו דבמזבח החיצון לא היו הבדים שוים בקדושתם לקדושת המזבח, ולכך נאמר בהם "את בדיו" ולא "ואת בדיו" (וכ"ה בפ' פקודי לט, לט).

שלא נזכר בהם זמן היות הבדים בהם, רק שנאמר שיעוד הבדים לשאת אותם. הרי להדיא חילוק זה, דלפי שכל הכלים היו מיטלטלים לעולם, על כן שייך שם ודין בדים לעולם, ולא רק בזמן מסוים, ומשא"כ במזבח העולה, שהיה מחובר באדמה בשעת חנייתו, ואז לא שייך שם ודין בדים, א"כ אין דינם אלא "בשאת אותו".

וא"כ יש לחלק, דבדי השלחן ומזבח הקטורת, חשיבי הבדים טפלים להכלי, לפי שדינם לשמשו לעולם, אולם בדי מזבח העולה, שאין דינם אלא בשעת המסעות שהיה המזבח מיטלטל, אבל בהיות מזבח בכשרות, לא היה שם ודין בדים עליהם, א"כ יש להחשיבם כדבר וענין לעצמם, שאין בהם טפלות גמורה להכלי, ורק שדינם לינתן בהמזבח בשאת אותו.

ואשר בזה יתפרשו לן המקראות באר היטב. הנה הענין שנתפרש הבאת הבדים בטבעות, היינו לפי שהם דבר לעצמם ולא בטפלות גמורה להכלי, על כן נתפרש הבאתם אל מקומם בכלי, וכמו שנתפרש בו בהמזבח נתינת מכבר הנחשת בפ' תרומה בציווי על עשיית המזבח (כז, ה) "ונתת אותה תחת כרכוב המזבח וגו'". (ועי"ש מלבי"ם שהאריך דהמכבר היה כלי העשוי בפני עצמו שהולבש על המזבח. אמנם בפרשתן לח, ד בעשיית המכבר כתיב "ויעש למזבח מכבר וגו'" לא נאמר לשון נתינה כמו בהבדים, ועי' העמק דבר שעמד בזה ופי' שלא עשאו בפני עצמו אלא מתחילה עשה המזבח בזה האופן, ודלא כהמלבי"ם, ועי' בזה). [וכן הביאור במה שנתפרש בדי הנתינה בהכפרת ובדי הארון, וכדלהלן]. אולם בדי השלחן ומזבח הקטרת אשר היו טפלים להכלי בהיותם משמשי הכלי לעולם, לא נתפרש הבאתם אל תוך הכלי, שאינם דבר בפני עצמן.

[ועוד יתכן לפרש המקרא "והובא את בדיו וגו'" שנתפרש הבאת הבדים, עפמשנ"ת דכל דין ושם בדים במזבח החיצון לא היו רק בשעת נשיאת המזבח, משום שבעת חיבורו באדמה בחנייתו לא היה מציאות בדים כמשנ"ת, א"כ זהו שנאמר "והובא את בדיו בטבעות והיו הבדים על שתי צלעות המזבח בשאת אותו" היינו דכיון שאין מציאות בדים בהמזבח רק בשאת אותו, נתפרש דענין הבאת הבדים הוא בכל פעם שישאווהו, לפי שבחנייתו לא היה שם בדים עליהם, ומשא"כ שאר הכלים שהיה שם בדים עליהם לעולם, לא הוזכר הבאתם בהבדים דוקא לפני מסען].

ג) וז"ל, מזבח העולה לא היה לו גג אלא ממלאים חללו אדמה בכל חניתם. וא"כ בשעת נסיעתם שלא היה גג למזבח לא היה כלל מקום המערכה, וצורת המזבח. אמנם עי' תוס' השלם לח, ו-ז שכל לדייק מד' רש"י במקו"א דהיה לו גג למזבח, עיי"ש מה שהאריך בזה). וא"כ בשעת נסיעתן שלא היה חלל המזבח מלא אדמה, הא לאו מזבח הוא, וכן כ' בס' טהרת הקדש (זבחים סא, ב) דמשום דכל מצותו שיהיו ממלאים אותו באדמה בכל חניה כשמעמידין אותו, א"כ כשחללו ריקן, בשעת הנסיעה שהיו מפנים ממנו האדמה, לא חשיב מזבח כלל.

(ועיי"ש בס' טהרת הקדש שהק' ע"ד התוס' (שם סוד"ה אע"פ שנסע) שכ' דאף בשעה שנישא בכתף מזבח הוא, כמו דאמרי' התם אע"פ שנסע אהל מועד הוא. וק' דבשלמא אם לא היה החסרון רק מה שהוא מסולק י"ל דאעפ"כ מזבח הוא, וכמו דאמרי' גבי אהל מועד, אבל הא כל דליכא אדמה אין כאן שום מזבח בעולם. ועי' מש"כ דצ"ל דדברי התוס' אזלי למאן דלית ליה שהיה מזבח הנחשת מלא אדמה, עיי"ש, ועי' ס' יד בנימין דדברי התוס' אזלי להו"א בסוגיא דפ' שני הלחם. ועי' בחי' הגרי"מ פיינשטיין מש"כ דאע"פ שבשעת המסעות לא היה לו כלל דין מזבח, שהיה חלול ולא היה בו אדמה, ולא היה מקום המערכה, מ"מ לא חשיב נפסל המזבח, וחשיב מזבח לענין שצריך שתהיה אש המזבח קיימת, וכן ביאור ד' התוס').

והנה נחזי אנו, הנה כל שם בדים, שעניינם לישא בהם ולטלטל הכלי שחוברו אליו, אינו שייך אלא בכלי המיטלטל, אבל בדבר המחובר, שאינו מיטלטל ממקומו, אין שייך שם בדים. וכפי שבבית המקדש שבו היה מזבח העולה עשוי מאבנים לא היו בדים להמזבח, דכל שם בדים הוא כשיש מציאות של טלטול הכלי. ונמצא א"כ, דבשעת קיום המזבח כדינו, שהיה מחובר באדמה, לא היה שייך מציאות ושם בדים, ורק בשעת המסעות, כשפינו מן המזבח את האדמה, ולא חשיב מזבח, אז היה שם בדים ואז דינם לינתן בטבעות המזבח. וחלוק מזה דין בדי השלחן ומזבח הקטורת, דשם לעולם היה הכלי מיטלטל, וא"כ שפיר שימשו הבדים בדינם בכל עת, וגם בהיות הכלי משמש בדינו.

והרי הדבר מפורש בקרא (כז, ז) "והובא את בדיו בטבעות והיו הבדים על שתי צלעות המזבח בשאת אותו" שנתפרש כאן הזמן שיהיו הבדים, שהוא "בשאת אותו", מה שלא מצינו כן בכל שאר הכלים,

וזוהו דקחשיב להו בהבאת הכלים אל משה בפ' פקודי, וכמו שנמנית הכפורת, לפי שהם כלים בפנ"ע שמקומם בהארון והם חלק מצורתו, אך אינם בטפלות גמורה אליו, ומשא"כ בדי השלחן ומזבח הקטרת.

וכן בפ' במדבר נאמר הלשון "וישם בדיו", ולא "וישם את בדיו" כנא' בשלחן ומזבח הקטרת, שהוא לשון טפלות לפי שהבדים חשיבי דבר בפנ"ע.

(ה) וממוצא הדברים נתבאר היטב מש"כ באוה"ח דבדי מזבח החיצון לא היו שוים בקדושתם להמזבח, ולהכי כתיב בהו "את בדיו" בלא וא"ו, ואילו בשאר כלים שבהם נכתב "ואת בדיו", מבואר שהיו הבדים שוים בקדושתם להכלי. דלפמשנ"ת הלא חלוקים בדי מזבח החיצון משאר בדי הכלים, לפי שאין בדי המזבח משמשים אותו בכל עת, רק בהיותו מיטלטל, כשהוציא האדמה ממנו, שאז אינו מזבח כמשנ"ת, אבל בהיותו מזבח המחובר באדמה לא היו בהם שם ומציאות בדים כמשנ"ת, וא"כ מבואר היטב שיהא חלוק בקדושתו מקדושת המזבח, ומשא"כ שאר בדי הכלים שהם משמשים הכלי בכל עת, ושויים הם בקדושתם להכלי. [ובדי הארון י"ל עוד דשויים בקדושתם להארון, לא משום טפלותם לנשיאת הארון, אלא משום היותם חלק מצורתו ומכלי הארון כמו הכפורת כמשנ"ת].

ה) הזכרת אופן הדלקת המנורה בפרשת ציווי עשייתה

ויעש את המנורה וגו' ויעש את נרתיה שבעה ומלקחיה ומחתתיה וגו' (לז, יז-כד)

הנה העירוני דבפ' תרומה בפרשת ציווי עשיית המנורה כתיב (כה, לו) ועשית את נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה", והיינו דנזכרת גם הדלקת הנרות ואופן הארתם עם עשיית המנורה. ואילו בפרשתן לא נזכר בעשיית המנורה גם הדלקתה. וצ"ב.

והביאור בזה נראה דהנה בחי' מרן רי"ז הלוי פ' בהעלותך עמד בד' הרמב"ם בדין דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות שכ' פ"ג מבית הבחירה ה"ח וז"ל, ששת הנרות הקבועים בששת הקנים היוצאים מן המנורה כולן פניהם לנר האמצעי שעל קני המנורה וכו', עכ"ל, דמפשטות לשונו משמע לכאורה דהוי זה דין בעצם מעשה המנורה שששת הנרות יהיו מצדדין פניהם כלפי נר אמצעי, והנה

ומעתה הלא זהו דבפרשת פקודי בהבאת הכלים אל משה, לא הוזכרו בדי השלחן ומזבח הקטורת לפי שהם טפלים להכלי, ואינם דבר בפני עצמן. אבל בדי מזבח העולה שאינם בטפלות גמורה להכלי, והם דבר בפנ"ע, חשיב להו בפני עצמן.

וגם מה שבפרשת במדבר, בבדי השלחן ומזבח הקטרת נאמר "ושמו את בדיו" היינו הבדים הטפלים לו, ואילו במזבח העולה שאין הבדים בטפלות גמורה, נאמר "ושמו בדיו".

(ד) ובאופן זה יש לפרש אלו הדיוקים גבי בדי הארון, דהנה מצות הבדים (כה, טו) "בטבעת הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" שעניינם לא רק לשמש בעת נסיעתם, ולכך הם נתונים בו גם שלא בשעת המסעות, דזהו המקום שלהם, ולא רק לשמש להארון כשצריכים להם, וי"ל דחשיבי דבר בפנ"ע מצורת הארון, ואינם בטפלות גמורה להארון.

ועייין ריטב"א מכות כב, א (ד"ה וליחשוב נמי המזבח) שכ' דהיכא שהסיר בדי הארון עובר בלאו כל שעה שמשמש בהם ואינו מחזירן וכ"כ גבי מזיח החשן. ובערו"ל"נ (שם) תמה וז"ל, לא הבנתי מנין לומר כן דלא נגמר הלאו במעת שהסיר והזיח, והרי משעשה כן ודאי לוקה אפילו החזיר אח"כ, וא"כ הרי לא בעת החרישה עבר על הלאוין הללו.

והנראה מבואר בד' הריטב"א דהלאו דלא יסורו נאמר שמקום הבדים מצד עצמם הוא בטבעות, ולא רק שהם משמשים להארון לנשיאתו, אלא שם מקומם מצד עצמם, ועל כן י"ל דכל שאינו מחזיר הבדים למקומם, הרי עובר מצד הבדים בלאו דלא יסורו, שמקומם הוא בטבעות הארון.

ומעתה דנפקא לן דבדי הארון חשיבי בפנ"ע, ואינם בטפלות גמורה להארון, א"כ יתבאר לן היטב מה דנתפרש בקרא פ' תרומה "והבאת את הבדים בטבעות", וכן בפ' ויקהל בעשיית הארון כתיב "ויבא את הבדים וגו'" והיינו דכיון דהוי דבר בפנ"ע שאינו בטפלות גמורה להארון, יש להחשיבו בפנ"ע, ומפרש לה קרא להבאתו על מקומו. וכמו גבי הכפרת דכתיב "ונתת את הכפרת", דכל דהוי דבר בפנ"ע רק שעניינו ומקומו הוא ביחד עם הכלי, שפיר אדכיר להו קרא להצווי על מעשה הבאתם בהכלי.

[ועוד י"ל דלפי שנאמר הציווי "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" לא הוזכר הבאתם לבדים, דשם מקומם לעולם].

היה לאהרן ולא לבצלאל, כיון דאין זה מדיני מלאכת המשכן, רק מדיני מצות הדלקת הנרות. עכ"ד.

אשר לפי דבריו הדברים מאירים, דהנה בפרשת תרומה שנצטוו על עשיית המנורה, כתיב "ועשית נרתיה שבעה והעלה את נרתיה והאיר על עבר פניה", ופירש"י, עשה פי ששת הנרות שבראשי הקנים היוצאים מצדיה, מסובים כלפי האמצעי, כדי שיהיו הנרות, כשתדליקם, מאירים אל עבר פניה, מוסב אורם אל צד פני הקנה האמצעי שהוא גוף המנורה. עכ"ל. והיינו דמשום מצות ההדלקה דבעי' אל מול פני המנורה וגו' נאמר שתעשה המנורה באופן שבהדלקתה יתקיים דין זה, והיינו דפירש"י שיהא פי ששת הנרות מסובים כלפי האמצעי, ולשיטתו, דבעי שיהיו הפתילות מוטין כלפי נר האמצעי. ולדעת הרמב"ם יתפרש המקרא על עשיית הנרות הקבועים במנורה שיהיו מצדדין פניהם כלפי האמצעי. ואכן אי"ז משום הציווי לבצלאל בצורת המנורה, אלא מצות אהרן מדיני ההדלקה, רק דמה שקבוע בהמנורה נכלל בהציווי בעת עשייתה, [וכדביאר הגרי"ז מה דכתב לה הרמב"ם בה' בית הבחירה].

אבל פרשת ויקהל שעניינה מצות עשיית המשכן וכליו, והיינו הקיום דועש בצלאל (לז, א), בכאן אין ענין אלא לעשיית בצלאל מה שנצטווה על צורת המשכן והכלים, ועל כן במעשה המנורה לא נזכר רק שעשאה מקשה ועשיית הקנים הגביעים וכו', אבל עשיית הנרות באופן שיהא קיום מצות הדלקתן אל מול פני המנורה, שהוא מלתא דציווי אהרן בהדלקת הנרות אינו שייך לכאן.

פרשת פקודי

(ו) הודעת ופרסום מחילת חטא

אלה פקודי המשכן משכן העדות (לח, כא)

וברש"י, משכן העדות - עדות לישראל שויתר להם הקב"ה על מעשה העגל שהרי השרה שכינתו ביניהם.

במד"ר (פ' נא, ד) כיון שהלך משה לבקש רחמים עליהם מיד סלח להם הקב"ה שנא' ויאמר ה' סלחתי כדברך, אמר משה רבון העולם הריני מפויס שמחלת לישראל, אלא הודיע לעיני כל האומות שאין בלבך עליהם, א"ל הקב"ה חייך הריני משרה שכינתי בתוכם שנא' ועשו לי מקדש ומכירין שמחלתי להם,

ברש"י שם פי' דהך דאל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, היינו שהפתילות יהיו מוטין כלפי נר האמצעי, וא"כ אי"ז דין ששייך להמנורה, רק הוא דין מדיני ההדלקה, שיהיו מאירין כלפי אמצעי, ומדברי הרמב"ם שקבע להך דינא בהל' בית הבחירה, גבי מעשה המנורה, ולא בהל' תמידין ומוספין, גבי הדלקת הנרות, וגם לא הוזכר כלל ברמב"ם שגם הפתילות יהיו מצדדין כלפי האמצעי, משמע לכאורה דעיקר דין זה הוא מדיני מעשה המנורה. ולא מדיני ההדלקה. אבל באמת א"א לומר כן, דהרי מקרא מפורש דהציווי אל מול פני המנורה וגו' היה לאהרן, ואם היה זה דין במעשה המנורה, מה ענין אהרן לכאן, הלא הכל נעשה ע"י בצלאל.

וביאר הגרי"ז דודאי גם לדעת הרמב"ם, הא דהיו מצדדין כלפי נר האמצעי ביסודו הוא דין מדיני הדלקת הנרות, ולא מדיני מעשה המנורה, אלא דס"ל להרמב"ם דהך דינא לא נאמר אלא על הנרות עצמן שיהיו מצדדין כלפי האמצעי, אבל על הפתילות לא נאמר דין זה, וכיון דהרמב"ם פסק דהנרות היו קבועים במנורה [כמש"כ שם ה"ו ובפ"ג מתמידין ומוספין ה"ד] וכמ"ד דנרות קביעי וקיימי בהמנורה, על כן זהו שקבע להך דינא דהיו מצדדין כלפי אמצעי בהלכות בית הבחירה גבי מעשה המנורה, ולא בהלכות תמידין ומוספין גבי ההדלקה שבכל יום, כיון שכך היו הנרות תמיד מצדדין פניהם כלפי האמצעי, אולם כ"ז הוא משום לתא דהדלקה, שנאמר במצותה ששבעת הנרות יהיו מאירים אל מול פני המנורה, אבל בעצם מעשה המנורה עצמה ליכא שום דין בתוארה וצורתה שהנרות צריכין להיות מצדדין פניהם למול האמצעי דוקא.

ונפק"מ בזה כ' הגרי"ז, דהדינים שהן בעצם מעשה המנורה, כמו הדין דמקשה וגביעים כפתורים ופרחים וכדומה, הם נוהגים בה תמיד, בין בשעה שהיא דלוקה בין בשעה שאינה דלוקה, דהרי מלבד מצות הדלקת הנרות, המנורה עצמה היא מכלי המקדש וצריכה להיות במקדש משום מצות מקדש, וגם אז כל הדינים האלו נוהגים בה, דבלא"ה לא חשיבא מנורה כלל. משא"כ הך דינא שיהיו מצדדין כלפי נר האמצעי, כל עיקרו לא נאמר אלא בשעת הדלקה לבד, שאין זה מדיני צורת המנורה, רק מדיני מצות הדלקת הנרות, ובשעה שאינה דלוקה לא אכפת לן בזה כלל, והיינו דכתיב בקרא בהעלותך את הנרות וגו'. ומיושב היטב מה דהציווי

נזקף וקם מאליו, וזהו שנאמר "הוקם המשכן" הוקם מאליו, מדרש רבי תנחומא.

הנה בשבועות טו, ב ילפי' שאין בנין בית המקדש בלילה שנאמר "וביום הקים את המשכן" (במדבר ט, טו) ביום מקימו בלילה אין מקימו. ובתוס' הק' מהא דבר"ה ל, א גבי הא דתנן יום הנץ כולו אסור קאמר התם דאיבני בלילה, ותי', וי"ל דהיינו בית המקדש דלעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים כדכתי' מקדש ה' כוננו ידך, עכ"ל, וכ"כ רש"י ר"ה שם, דהא דאמרי' דאין בנין ביהמ"ק בלילה ה"מ בנין בידי אדם אבל בנין העתיד לבא בידי שמים הוא, עכ"ל.

והעירו בזה דהנה מקור הילפותא דאין בנין ביהמ"ק בלילה מבנין המשכן הוא, ולפ"מ שהביא רש"י שהוקם המשכן מאליו, לפי שלא היה יכול משה להקימו, א"כ חזינן דאף בנין המוקם מאליו בידי שמים אינו נבנה אלא ביום, ומהו א"כ דמחלקו רש"י ותוס' בין מקדש הנבנה בידי אדם לנבנה ביד"ש.

זאת ועוד, דהנה בקה"י (שבועות סי' י) אסברה לן הא דמבואר בירושלמי פ"ק דיומא (ה"א) דהקמה בלילה הוי פסול, דאינו משום דעצם ההקמת לילה פוסלתו אלא הפסול הוא משום דלילה לאו זמן הקמה הוא, ומה שעשה בלילה לא חשיב הקמה בידי אדם, כיון שהוא שלא בזמנה וכשיגיע זמן הקמה דהיינו היום הא ליכא הקמה והו"ל ביום כהוקם מאליו, וכדאמרי' ביומא כט, ב ובמנחות ק, ב דהיכא דסידר הלחם לפני שבת נעשה כמו שסדרו הקוף כיון שהסידור שלא בזמנו לאו כלום, וכשיגיע זמנו ליכא סידור, וה"נ דכוותה כיון דהקמת לילה לאו כלום, ומה שהוא מוקם וקיים ביום אין בו מעשה אדם, והו"ל כמוקם מאליו, ומשו"ה פסול דהא התורה אמרה להקים את המשכן ובעינן הקמה בידים ולא שהוקם ממילא. לפיכך כ' רש"י ותוס' דלעת"ל דיוקם בידי שמים יכול להבנות אף בלילה, דהא לא בעינן ביה הקמת אדם.

ויש להבין, דאיך נימא דבעינן הקמה בידים ולא שהוקם ממילא, ומחמת כן פסלינן הקמת לילה דלא חשיב הקמה בידי אדם, והא כל עיקר מילתא ממשכן ילפי' לה, ומפורש בתנחומא שהביא רש"י, שלא היה יכול משה להקימו שאי אפשר הקמתו בידי אדם, אלא הוקם מאליו.

והביאור בזה נראה, דהנה בהקמת המשכן נצטוה משה "עסוק אתה בידך נראה כמקימו", ונראה לומר דעשיה זו דעסוק בידך מצי נמי לברוכי עלה ברכת

לכך נאמר משכן העדות שעדות היא לישראל שמחל להם הקב"ה, ע"כ. וצ"ב ענין זה מה שביקש משה רבינו שידעו האומות שמחל הקב"ה לישראל, והשיבו הקב"ה ונתן עדות על זה במשכן.

והנה מצינו כזאת גבי דוד המלך, בשבת ל, א אר"י א"ר מאי דכתיב "עשה עמי אות לטובה ויראו שונאי ויבושו" אמר דוד לפני הקב"ה רבש"ע מחול לי על אותו עון, א"ל מחול, א"ל עשה עמי אות בחיי, א"ל בחייך איני מודיע בחיי שלמה בנך אני מודיע, כשבנה שלמה את ביהמ"ק ביקש להכניס ארון לבית קה"ק וכו' כיון שאמר "ה' אלוקים אל תשב פני משיחך זכרה לחסדי דוד עבדך" מיד נענה, באותה שעה נהפכו כל שונאי דוד כשולי קדירה וידעו כל העם וכל ישראל שמחל לו הקב"ה על אותו עון, ע"כ, הרי גם כאן מפורש ענין זה שידעו ויפורסם שנמחל העון, וצ"ב.

והנה אי' ביומא פו, ב א"ר יהודה רב רמי כתיב "אשרי נשוי פשע כסוי חטאה" וכתוב "מכסה פשעיו לא יצליח" לא קשיא הא בחטא מפורסם הא בחטא שאינו מפורסם. ופירש לה רבינו יונה בשע"ת (שער ראשון אות יח) וז"ל, או בעבירות שבן אדם למקום שנתפרסמו לבני אדם, כי העושה עבירות בפרהסיא מחלל את השם, וחייב להתאונן ולהתאבל עליהם לפני בני אדם לקדש את השם, וזהו שכתוב וכו' "ואחרי הודעי ספקתי על ירך" אחרי שנודעתי לבני אדם והתפרסמו עונותי התאבלתי במעשים נראים לבני אדם, עכ"ל, והיינו דבחטא שנתפרסם לבני אדם איכא חיוב שיוודע מעשה התשובה לבני אדם.

ואשר לפי"ז י"ל דזהו ענין מה שביקשו מרע"ה ודהע"ה שיוודע ויפורסם שנמחל החטא, שהרי בידיעה שנמחל החטא היינו ששב בתשובה שלמה עד שנמחל החטא, ופרסום זה על המחילה הוא מלתא דפרסום מעשה התשובה, וכיון שהיה החטא מפורסם, לכך ביקשו שיוודע ויפורסם שנמחל החטא.

ז) הקמת המשכן בידי אדם

ויביאו את המשכן אל משה וגו' (לט, לג)

וברש"י, שלא היו יכולין להקימו, ולפי שלא עשה משה שום מלאכה במשכן, הניח לו הקב"ה הקמתו, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים, שאין כח באדם לזוקפן, ומשה העמידו, אמר משה לפני הקב"ה, איך אפשר הקמתו על ידי אדם, אמר לו עסוק אתה בידך נראה כמקימו, והוא

בשקלים (פרק ג משנה ב): "אין התורם נכנס לא בפרגוד חפות ולא במנעל ולא בסנדל ולא בתפילין ולא בקמיע שמא יעני ויאמרו מעוון הלשכה העני או שמא יעשיר ויאמרו מתרומת הלשכה העשיר לפי שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שצריך לצאת ידי המקום שנאמר (במדבר לב, כב) והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר (משלי ג, ד) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם". ובירושלמי (שם, יד, א) איתא: "רבי שמואל בר נחמן בשם רבי יונתן בתורה ובנביאים ובכתובים מצאנו שאדם צריך לצאת ידי הבריות כדרך שהוא צריך לצאת ידי המקום בתורה מנין דכתיב (במדבר לב, כב) והייתם נקיים מה' ומישראל, בנביאים מנין דכתיב (יהושע כב, כב) אל אלהים ה' וגו' וישראל הוא ידע, בכתובים מנין דכתיב (משלי ג, ד) ומצא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם, גמליאל זוגא שאל לרבי יוסי בר רבי בון איזהו המחזור שבכולם אמר ליה והייתם נקיים מה' ומישראל".

וידועים דברי החתם סופר בתשובתו (חלק ו סימן נט): "ודע בני ותלמידי שי' כי כל ימי הייתי מצטער על המקרא הזה והייתם נקיים מה' ומישראל וב' חובות אלו נקיות מה' יתב' והנקיות מישראל עמו הם שני רוכבים צמדים על גבנו ויותר אפשרי לצאת ידי החוב הראשון היינו ידי שמים יותר הרבה ויותר מלצאת ידי הבריות וכו', ואני הרהרתי כמה פעמים אם אפשר שקיים אדם בעולם מקרא זה על מתכונתו ואולי על זה כייל שלמה המלך ע"ה אין אדם צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא רצונו לומר שאפי' בעשייתו כל טוב א"א שלא יחטא עכ"פ באופן השני הנ"ל ביציאת ידי הבריות".

והנה נחלקו הפוסקים האם דין זה הוא מן התורה או שהוא מדברי סופרים. בשו"ת מים עמוקים (חלק ב סימן ע ד"ה וה"ה) כתב שאפשר שזהו דין מן התורה, והסתמך על דברי הרד"ך (השמטות בסוף הספר בית יז חדר ז) שדקדק כן בדעת הרי"ף (יבמות יט, ב) שכתב שאסור לאשה להיות בלא בעל, ולא כתב שזהו דין מדרבנן, כמו שכתב על החיוב לישא אשה בזקנותו שזהו רק דין דרבנן. והסתפק הרד"ך מצד מהו חיוב זה, האם מצד הרהור או מצד חשד, ולבסוף הכריע שזהו מצד חשד [ויעוין שם שהסתפק בדעת הרמב"ם (אישות טו, טז)], והוסיף שזהו דין מדאורייתא. וכן כתב הכנסת הגדולה (יו"ד יח, הגהת ב"י אות סב), וכן משמע בבאר שבע (כריתות ג, א ד"ה הרי לבו), וכן כתב בספר דברי אמת (דרוש יא, דף

המצוות, כלומר דחשיב עסק זה כבניה, שהרי היה זה תנאי מצורת ההקמה שיעסוק משה בידי בהקמת המשכן, ואף שנזקף וקם מאליו חשיב כהקמת משה בהתעסקותו בידי. [נדוק בזה כי בכל הקמת אדם הלא בדבר ה' ידיו זוקפות ומקימות, ואף דהכא לאו כהקמה שבדרך שטבע השי"ת בעולמו, מ"מ כל שהיה בזה צורת בניה והקמה בידי אדם שפיר דמי], ושפיר אמרי' דבעי הקמה בידי, ולא דמי לזה בנין ביהמ"ק לעתיד שהוא עשוי מאליו בידי שמים. (ועי' לעיל פ' תרומה משנ"ת במעשה המנורה).

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א) (ח) בדין והייתם נקיים.

א איתא בתחילת הפרשה (שמות לח, כח): "וְאֵת הָאֶלֶף וְשֵׁבַע הַמֵּאוֹת וְחֲמֵשָׁה וְשִׁבְעִים עֶשְׂרֵי יוֹיִם לְעִמּוּדִים וְצֶפֶה רִאשִׁיהֶם וְחִשְׁק אֲתָם".

ואיתא בחז"ל (מדרש רבה נא, ו): "משנגמרה מלאכת המשכן, אמר להם בואו ואני עושה לפניכם חשבון, אמר להם משה אלה פקודי המשכן, כך וכך יצא על המשכן עד שהוא יושב ומחשב שכח באלף ושבעה מאות וה' וע' שקל מה שעשה וויים לעמודים, התחיל יושב ומתמיה אמר עכשיו ישראל מוצאין ידיהם לאמר משה נטלן, מה עשה האיר הקדוש ברוך הוא עיניו וראה אותם עשויים וויים לעמודים, אותה שעה נתפייסו כל ישראל על מלאכת המשכן מי גרם לו ע"י שישב ופייסן, הוי אלה פקודי המשכן". [וכן איתא בתנחומא (אות ז). ובזוהר (רכו, ב) מבואר שבת קול אמרה כן].

ובאליה רבה (סא, ה) כתב שזהו הטעם שאומרים בתפילת שחרית בברכות קריאת שמע, ויציב ונכון וקיים וישר וכו', טו מילים הפותחות באות ו: "ועוד מצאתי בספר המנהיג (סי' לט) זה לשונו, שמעתי כי על מעשה הווי"ן לעמודים חשדוהו ישראל למשה רבינו ע"ה, ובאו הווי"ן לפני המקום להוציא מן החשד, על כן תקנום בזה" [ויש שהמליצו טעם לכך שהפסוק פותח בטעמי אזלא גרש, לרמז על כך שנתגרש ממה איתם ווי העמודים עד שהתגלו לו לבסוף].

על כל פנים מבואר מדברי חז"ל שמה עשה חשבון לכל ישראל על כל המלאכה כדי להוציא את עצמו מידי חשד. ובאמת שמצינו כן במשנה

(י"ד יג, ה): "אלא שמצאתי להרשב"א גופיה בתשובה (חלק א סימן תקכ"ה) שכתב דבן פקועה שהפריס על גבי קרקע דמצוה של דבריהם היא ומברכין על שחיתתו, ואפשר שטעמו דכיון דמצוה לשחוט מדרבנן לאפוקי ניחור ועיקור דאף לדידיה לא מהני אם כן שייך שפיר לברך וצונו על השחיטה אף על פי שאין כל דיני שחיטה נוהגים בו, ובלאו הכי הא קיימא לן כסברת הרא"ש והר"ן ושאר פוסקים דבעינן שחיטה מעליא וכל דברים הפוסלות בשאר שחיטות פוסלות גם כן בזו ואם כן פשיטא שמברכין על השחיטה וכדכתיבנא, **ודלא כדמשמע מדברי הר"ן בפרק במה מדליקין (שבת י, א ד"ה אמר רב הונא) גבי חצר שיש לה שני פתחים שכתב דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא, וליתא דכיון דמדרבנן צריך להדליק אף על גב שלא הצריכו להדליק אלא משום חשדא דעלמא מצוה דרבנן היא ומחייב לברוכי עלה".** ונמצא מדברי הפרי חדש שהר"ן שסבר שאין מברכים על הדלקת נרות חנוכה מפני החשד, יסבור גם כן בשחיטת בן פקועה שאין מברכים על השחיטה.

אמנם הפלתי על אתר (סק"ד) כתב: "ופר"ח (ס"ק ה) פקפק מדברי הר"ן פרק במה מדליקין (שבת י, א ד"ה אמר רב הונא) בחצר שיש לו שני פתחים דמדליק בשניהם, וכתב הר"ן דאין לברך, הואיל וליכא רק משום חשדא, ע"ש. **ואין הנדון דומה, דשם משום חשדא, והכא משום מראית עין, ומי מדמה זה לזה".** ולא ביאר מהו החילוק [ובאמת שבפרי תואר (יט, א) הכריע כדעת הר"ן שאין לברך].

אלא שבאמת יש לעיין מאי שנא הדלקה מפני החשד שאין מברכים עליה, לבין קיום מצוה דרבנן שמברכים עליו, ובפרט אם נאמר שדין לצאת מידי חשד הוא מדאורייתא, יקשה ביותר היאך יתכן לומר שעל מצוה דרבנן מברכים ועל דין מדאורייתא אין מברכים.

ג. והנראה לומר שהחיוב לצאת מידי חשד הוא מדין חילול ה', וכמו שכתב החתם סופר בתשובה שהובאה לעיל: "ועונשו יותר קשה מאד מאד עד לאין מספר ממי שאינו יוצא ידי שמים ח"ו והוא מש"ס סוף פרק יוה"כ (יומא פו, א) בענין חילול ה' דאין לו כפרה כלל רח"ל". וממילא סבר הר"ן שלא שייך לברך "אשר קדשנו במצוותיו" לפי שמעשה הדלקה אינו נחשב כמעשה הדלקה של נר חנוכה, אלא כמעשה המוציא מידי חשד, ולו יצויר שהיה

כה, א סוף ד"ה ונראה לי) [ויעויין בחיד"א (עין זוכר סוף מערכת החי"ת, אות לב, דף עח), ובשו"ת הסבא קדישא (ח"ב סוף סימן א, דף יד ואילך), ובשדי חמד (מערכת חית כלל נג, חלק ג, דף כא)]. אמנם בשו"ת פני יהושע (חלק ב או"ח ב, דף א ע"ג) מבואר להדיא שזהו איסור רק מדרבנן. ויש לדקדק מהו גדר האיסור.

ב. והנה מצינו בגמרא איסורים שנאמרו משום מראית העין (שבת סד, ב; קמו, ב; ביצה ט, א ועוד), ומצינו דינים שנתקנו מפני החשד (ברכות ג, א; שבת כג, א; פסחים פב, א). ויש לדקדק האם זהו אותו דין או שזהו שני גדרים שונים. והנה מרש"י (שבת סד, ב ד"ה כל שאסרו; עבודה זרה יב, א ד"ה כל מקום) משמע שזהו גדר אחד [ויעויין בתשובת חכם צבי (צא) שגם כן משמע שזהו ענין אחד, ובספר שערי אמונה (פאה, דף מא, ד"ה שבת כג), ויעויין עוד בדברות משה (יבמות, פ"ב, סימן יז, ענף ג, דף רמז)].

אמנם יעויין בשו"ת חסד לאברהם (תאומים או"ח כא, דף יט) שכתב בשם זקנו החוות דעת לחלק בין שני גדרים אלו [ויעויין עוד בספר שם משמואל (לר' שמואל הלר, בענין עשיית צורות בבית הכנסת, דף כב – כג) [ורמז לדבריו בספר שדי חמד (מערכת חית כלל לג, דף יג)] שחילק כעין זה].

ובאמת שנראה ברור שזהו שני גדרים שונים, שהרי לגבי איסור מפני מראית העין מבואר בגמרא שאף בחדרי חדרים שייך איסור זה, ולכאורה אם האיסור הוא מפני שיחשדו אותו הבריות, היאך שייך לאסור כן בחדרי חדרים, והלא אף אחד אינו רואהו באופן שיכול לחשוד בו [ובאמת שבתוס' (שבת סה, א ד"ה אמר; חולין מא, א ד"ה ובשוק) מבואר שבמקום שיכולים לחשוב שאין זה איסור, מותר לעשות כן בחדרי חדרים, ומבואר שכל איסור מראית העין מבוסס על חשד, ועל כן כשאין חשד מותר. ויעויין בר"ן (ביצה ד, ב ברי"ף ד"ה ומיהו לא נהירא) שחולק על זה].

ועוד יש להוכיח שזהו שני גדרים נפרדים, שהנה בגמרא (שבת כג, א) מבואר שחצר שיש לה שני פתחים צריך להדליק גם בפתח השני משום חשד, וכתב הר"ן (שם י, א ברי"ף): "ומסתברא דכיון שאינו מדליק אלא משום חשדא לא מברך אלא אחד פתחא". והנה לגבי שחיטת בן פקועה שנתקנה מפני מראית העין, נחלקו הפוסקים אם צריך לברך על השחיטה או לא. וכתב הפרי חדש

בדבר. אמר להם הם לא עשו אלא לפנים אף הקדוש ברוך הוא לא עשה עמהן אלא לפנים". והיינו שעונשם של ישראל היה על שהיה נראה כאילו הם משתחוים לעבודה זרה. וממילא נהגו ישראל ביום זה להוציא את עצמם מידי מראית העין אפילו באיורים דרבנן, ולשם כך נהגו לאכול עוף עם חלב שקדים ולהניח בתוך התבשיל שקדים לצאת מידי מראית העין אפילו באיסור דרבנן]

(ט) "פניני פז" מהרה"ג ר' אברהם

זלצמן שליט"א

בעל מח"ס "אדני פז" על סוגיות השי"ס.

בס"ד

שמות פרק מ פסוקים לד - לח

(לד) ויכס הענן את אהל מועד וכבוד ה' מלא את המשכן: (לה) ולא יכל משה לבוא אל אהל מועד כי שכן עליו הענן וכבוד ה' מלא את המשכן: (לו) ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם: (לז) ואם לא יעלה הענן ולא יסעו עד יום העלתו: (לח) כי ענן ה' על המשכן יומם ואש תהיה לילה בו לעיני כל בית ישראל בכל מסעיהם:

א.

אחרי שהתבאר בפרשת ויקהל, ובפרשת פקודי, סדר ואופן בניית כל כלי המשכן, ומי היו עושיהם, מסיימת התורה, שלא היה דרך להיכנס את המשכן משום שהוא נעשה לבית ה', 'כבוד ה' מלא את המשכן', והיינו שה' כביכול דר בבית זה, ואף משה רבינו לא יכול היה להיכנס למשכן בלא שנקרא במפורש.

ובהמשך מתבאר, שהענן היה שומר על המשכן למנוע אפשרות להיכנס אליו, אכן ביום היה 'ענן' סביב המשכן, ובלילה היה אש סביב המשכן, ויש להתבונן מדוע היה צריך שני דברים נפרדים, ולא היה די בענן או באש, כמו"כ יש להבין מדוע היה עמוד ענן ביום ועמוד אש בלילה.

ותמוה לומר שאש נראית יותר בלילה, וענן נראה יותר ביום, ראשית משום שהתכלית לא היתה בכדי שיראה הדבר אלא בכדי למנוע כניסה, ולצורך זה הרי גם ממרחק קרוב ניכר הדבר, ושנית אש חזקה נראית גם ביום ועמוד ענן לבן נראה גם בלילה.

כמו"כ יש להבין את המשמעות שנסיעת בני ישראל היתה תלויה בעמוד הענן, ולא במשהו אחר.

ב.

ושמא אפשר לומר ע"ד הדרוש, שאומנם הרצוי הוא שיהודי יעשה את רצון ה' ויחוש כל קירבת ה', אכן ישנם זמנים שיהודי אינו חש את הקירבה והקשר שלו לקב"ה, ודבר זה מתחלק לשלושה מצבים של הסתר.

יכול להוציא את עצמו מן החשד באופנים אחרים, לא היה מדליק, ונמצא שאין ההדלקה נחשבת מצוה, אלא היא רק היכי תמצי להוציא את עצמו מידי חשד, ועל כן אין מברכים על ההדלקה. ולא שייך להקשות כקושיית הפרי חדש, היאך מברכים על מצוה דרבנן ואין מברכים על מעשה המוציא מידי חשד, משום שמעשה מצוה מדרבנן הוא מעשה מצוה לכל דבר, ואילו מעשה המוציא מידי חשד אינו נחשב למעשה מצוה.

אמנם דברי חכמים על איסור מפני מראית העין, גדר הדין הוא שחכמים אמרו במספר מעשים שיכולים להיראות בעיני האנשים כאיסור, בין אם זה נראה כאיסור שנעשה עכשיו, כגון להרים מעות שנפלו לפני עבודה זרה (עבודה זרה יב, א), או שנראה כאיסור שנעשה מקודם, כמו לילך בבגד שנשר למים בשבת (שבת קמו, ב), או שנראה כאיסור שהולך לקרות, כמו להוליך את הסולם משובך לשובך (ביצה ט, א) שאסור לאדם לעשות מעשים אלו, ואין זה אסור משום שיחשדו אותו אלא מצד דין חדש מדרבנן, שאין לעשות מעשים הנראים אסורים. אמנם מכוח טעמים אלו אסרו חכמים את עצם עשיית המעשה, ולא חילקו בין רשות הרבים לחדרי חדרים. וכשם שאסרו חכמים איסור מוקצה, כן אסרו חכמים עשיית מעשים הנראים כאיסור. והיינו שהחשש של חשד הוא כלפי האדם, שיחשדו את האדם שעושה איסור, ועל כן כל הנידון בזה הוא להוציא את עצמו מידי חשד. אבל באיסורים מפני מראית העין הנידון הוא על עצם המעשה, וממילא מצוה שהטילו חכמים לעשותה משום מראית העין, כגון שחיטת בן פקועה, נחשבת מצוה מדרבנן ושייך לברך עליה [וזהו שלא כדברי הפרי תאר שדימה את דברי הר"ן בחנוכה לשחיטת בן פקועה]. ויעויין עוד באגרות משה (או"ח חלק ד סימן פב).

וזהו הטעם שאיסור מראית העין שייך אף באיסורים דרבנן, כמבואר בש"ך (יו"ד פז, ו), ואין זה נחשב גזירה לגזירה, לפי שחכמים אסרו את עצם המעשה [ובדרך אגב, יש להתבונן מהו טעם המנהג שנהגו לאכול תרנגולת עם חלב שקדים דוקא בסעודת פורים. והנראה לומר שהנה בגמרא (מגילה יב, א) איתא: "שאלו תלמידיו את רבי שמעון בן יוחאי מפני מה נתחייבו שונאיהן של ישראל שבאותו הדור כליה. אמר להם אמרו אתם. אמרו לו מפני שנהנו מסעודתו של אותו רשע. אם כן שבשושן יהרגו שבכל העולם כולו אל יהרגו. אמרו לו אמור אתה. אמר להם מפני שהשתחוו לצלם. אמרו לו וכי משוא פנים יש

יאפשר ליצר הרע להזדחל ולהיכנס לחייו, זה תלוי במידה מסוימת בו עצמו, והדברים עמוקים.

הידיעה המקודמות לכך מסייעת בהתמודדות עם היצר

כאשר יש ליהודי את הידיעה שבזמנים של חשכות הוא עלול ליפול מחמת הלחצים הנפשיים להתמודדות עם פגמים בעניין קדושה, או לחילופין בזמנים של הצלחה יש אפשרות של נפילה בהסתר פנים והגאווה תגרום לו לעשות ככל שהוא רוצה בחייו. הידיעה בהיתכנות של אלו ההסתרים והיצה"ר מסייעת לאדם להתכונן ולהיות ערני לתופעות אלו.

ג.

בזמנים שהכל הולך חלק, אי"ז בגדר מסע

עיקר הקשר הוא דווקא בזמנים של ההתמודדות

והנה נאמר גם 'ובהעלות הענן מעל המשכן יסעו בני ישראל בכל מסעיהם', אפשר לפרש בזה יסוד עמוק ביותר, שהנה האדם בסברתו חושב שמהות החיים זה 'לנסוע' להתקדם, להצליח, ללמוד בישוב הדעת לכלכל את הבית בכבוד וביראת שמים, להצליח בחינוך ילדים בניקל.

אכן מחדשת התורה יסוד עצום, שבשעה שהאדם נוסע אין העמוד הענן נמצא במשכן, אין מה ששומר על כבוד ה', כלומר שעם כל ההסתרים שיש לאדם במצבים מסוימים בחיים, זה מה שמקשר אותו לקב"ה, העמידה באתגרים, זה מה שכביכול שומר על כבוד ה' במשכן, לא כן כאשר הכל מתנהל בקלות האדם אומנם נוסע אך אין לו את הקשר העמוק שהוא יכול ליצור לעצמו כמו בשעות הקשות.

העולה מכך שדווקא בזמנים הקשים, הייסורים, ההתמודדות. עם היצרים הנמוכים ביותר, עם הבעיות שלופתת את כל חלקי האישיות של האדם. דווקא שם נמצא כבוד ה', דווקא שם כשא"א להתקרב לה' מחמת העמוד 'הענן' או 'האש', דווקא שם זה המסע האמיתי, שהרי לישראל היו 'מב' מסעות, והם נקראו על שם החניות, על הזמנים שעצרו ולא על הזמנים שנסעו, **משום שהמסע האמיתי הוא העצירות כשאין הצלחה**, זה המסע האמיתי שבו יהודי מתפאר איך הוא מתמודד עם היצרים עם הקשיים, בחינוך, בתאוות, בפרנסה, ובשאר חבילין דמעיקין. שם נמצא כבוד ה', שם זהו מסע החיים של האדם, ובזה ה' בוחן אותו לעתיד לבוא איך הוא התמודד בזמנים אלו.

ויעזור ה' שיהא ס"ד לכלל ולפרט להשכיל להיות מיודעי בין שעות, להבין את המהות של הזמנים הקשים, וזמני הריחוק, שהם נשלחו מלמעלה בכדי לחזק את הקשר לה', והמטרה היא בכדי שיוכל להיקרא אל הקודש פנימה, ולהגיע לכבוד ה'

הסתר פנים בבחינת ענן

כשהדברים מצליחים ושוכחים את הקשר עם הקב"ה

יש הסתר של 'ענן ה' על המשכן יומם', בזמנים שהכל מצליח לאדם, אין משהו שמעכב אותו או מעיק עליו, דווקא זמנים אלו טומנים בחובם אפשרות להסתר פנים, משום שהאדם חש שהוא שולט בחייו והדברים תלויים בחכמתו, ברגעים אלו שהאדם אינו חש שהוא 'תלוי בקב"ה' הוא מועד יותר לנפילה וללכת אחרי תאוות ליבו, אין לו את החשש שהוא 'יפסיד משהו' משום שהכל הולך לו.

ואכן בגמ' כתוב 'הא עניוּתא לישראל' ולכאורה הטעם לזה הוא משום שכאשר יהודי עני הוא חש תלוי בחסדי ה', משא"כ כאשר הדברים מסתדרים לו והוא פחות תלוי בה', הוא מועד ליפול.

בחינת הסתר פנים זו היא בגדר 'ענן', המהות של ענן היא דבר שניכר לעין אך הוא לא מוחשי. זה ההסתר פנים בזמנים של הצלחה, לא חשים הסתר פנים משום שהדברים מתנהלים טוב ואין צרות וייסורים. אך לאמיתו של דבר לעומד מן הצד ברור לו שלאדם זה יש הסתר, משום שאדם במצב כזה אינו חש את קירבת ה' ואין לאדם כזה 'חיבת הקודש' ו'חיבוב מצוות' ו'ריעותא דליבא'.

הסתר פנים בבחינת אש

בזמנים של חשכות יתכן נפילה בטומאה

ויש הסתר פנים בבחינת 'ואש תהיה לילה בו', שיש זמנים שעובר על האדם קשיים עצומים יש לו 'חושך', הוא לא רואה כביכול קשר עם הקב"ה, עוברים עליו תקופות מלחיצות כספית או נפשית, ובזמנים אלו של לחצים וחשכות האדם מועד יותר ליפול להסתר בבחינת 'אש',

היינו שבווער באדם היצר הרע, בבחינת 'נורא בי עמרם' בווער בליבו אש היצר בצורה קשה ביותר, הוא חש נשלט ע"י היצר, הוא מקבל על עצמו להתחזק זה מחזיק מעמד זמן מה, ושוב מתחזק ושוב נופל, התחושה היא שיש בליבו אש עצומה של היצר שמחממת אותו כל הזמן, וכמו אש רגילה כך האש של הטומאה, האש שורפת חלקים בנשמתו וברגשות חייו.

היצר הרע נקבע לפי תנאי החיים

לאור האמור עולה, שאומנם בהשקפה ראשונה ישנם כמה סוגי יצר הרע, של טומאה ושל הסתר פנים.

אכן לאמיתו של דבר אפשר אולי לחדש, שהיצר הרע מותאם לתקופה שהאדם עובר בחייו, ולא שהיצר הרע קובע את הלך החיים. והיינו שתנאי החיים נקצבים מראש השנה איך יראה המצב הכלכלי של האדם ועם איזה קשיים הוא יתמודד. אכן האם האדם

”נחשבה” – הגאון מורנו רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א ר”כ ”דעת יוסף” אשדוד

הכתב והמכתב והלוחות נבראו ערב שבת בין השמשות

וַיִּפֶן וַיֵּרֶד מֹשֶׁה מִן הַהָר וַיִּשְׁנֵי לַחַת הַעֲדַת בְּיָדוֹ לַחַת כְּתָבִים מִשְׁנֵי עֲבָרֵיהֶם מִזֶּה וּמִזֶּה הֵם כְּתָבִים. וְהִלַּחַת מַעֲשֵׂה אֱלֹקִים הַמָּוָה וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹקִים הוּא חֲרוּת עַל הַלַּחַת.

וברש”י, מעשה אלהים המה, כמשמעו הוא בכבודו עשאו, דבר אחר כאדם האומר לחבירו כל עסקיו של פלוני במלאכה פלונית כך כל שעשועיו של הקב”ה בתורה.

הנה אין לנו יודעין מה מבטא יותר גדולתו וקדושתו של הלוחות, אם זה שנעשו כביכול בכבודו, או מה שכל שעשועיו של הקב”ה המה, ובודאי שניהם כאחד מורים מעלתו. ולכאורה לפי לשון ראשון של רש”י מעשה אלקים, היה החומר של הלוחות, ולפי הלשון השני, מעשה אלקים, היינו התוכן של הלוחות. והבן.

וברמב”ם הלכות ספר תורה פ”י ה”י, מצוה ליחד לספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדאי דברים שבלוחות הברית הן הן שבכל ספר וספר וכו’. הרי שהרמב”ם חידש שיסוד החיוב ליחד מקום לספר התורה ולכבדו ולהדרו יותר מדי, הוא מפני שכל ספר תורה כולל בתוכו את הדברים שבלוחות.

והנה ברמב”ם שם ה”א, מי שיושב לפני ספר תורה ישב בכבוד ראש באימה ופחד, שהוא העד הנאמן לכל באי עולם שנאמר והיה כך שם לעד. ונראה שהנך תרי הלכות תרי עניני ניהו, דבהלכה י’ הביא הרמב”ם הדין ליחד מקום להספר תורה, ובהלכה י”א הביא דין התנהגות של כל אחד כאשר הוא בפני ספר התורה, והם שני חיובים שנובעים ממקורות שונים, והדין ליחד מקום כפי הנראה הוא דומיא דהלוחות, וזהו שכתב הרמב”ם בטעמא, דברים שבלוחות הם שבכל ספר וספר.

והנה במסכת אבות פרק חמישי מ”ו שנינו כך, עֲשֶׂה דְבָרִים נְבָרָאוּ בְּעֶרֶב שַׁבָּת בֵּין הַשְּׁמֵשׁוֹת, וְאֵלוֹ הֵן, פִּי הָאָרֶץ, וּפִי הַבְּאֵר, וּפִי הָאֵתוֹן, וְהַקֶּשֶׁת, וְהַמֶּנֶן, וְהַמַּטֵּה, וְהַשְּׁמִיר, וְהַכֶּתֵב, וְהַמְּכַתֵּב, וְהַלּוּחֹת. וַיֵּשׂ אֲמָרִים, אֵף הַמְּזִיקִין, וְקַבְּלֹתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, וְאֵילוֹ שֶׁל אַבְרָהָם אֲבִינוּ. וַיֵּשׂ אֲמָרִים, אֵף צֶבֶת בְּצֶבֶת עֲשׂוּיָהּ. ע”כ.

ועי’ בברטנורא שם שכתב, דהלוחות של סנפרינון היו, ארכן ששה ורחבן ששה ועביין שלשה כאבן אחת שארכה ורחבה ועביה שוין ונחלקה לשנים, ונגללין היו וחצובים מגלגל המה. ובתוספות יום טוב, כלומר לפיכך היו נגללין ולא היו כסנפרינון לנו שהוא מקשה ולא נגלל אבל היה ספירי למראה וכעצם השמים למוחר. ע”כ.

ובאמת הנה אין אתנו יודע עד מה כלל ועיקר, ענין הלוחות וענין הכתב והמכתב, ועוד מהו ההפרש שבין הכתב, והמכתב. ואולי הכתב והמכתב אחד הוא.

ולכאורה משמע שהכתב והמכתב הם שני ענינים, שהרי התנא נחית למנינא, ואין אתה מוצא בפרטן עשרה, אלא אם כן אתה מונה הכתב והמכתב לשנים. וצ”כ. וכבר עמדו בזה הרבה.

ובפשוטו היה אפשר לומר, דכתב היינו צורת האותיות, והמכתב, היינו התוכן שכל אות ואות מביעה. ואף שבקרא כתיב, והמכתב... חרות על הלוחות. ואיך יובן דהתוכן של הכתב חרות הוא על הלוחות, הלא לכאורה אין חרות על הלוחות רק צורת האותיות כמו שהן, ולא התוכן. יש לומר שגם התוכן החרות על הלוחות בעצמו, נותן קדושה ורוממות מיוחדת להלוחות, אף שאין נראה כן לעיני בשר ודם, אמנם כך הוא באמת. וכאשר הקדוש ברוך הוא מלך מלכי המלכים, חקק בהלוחות כתב מסוים, בעל הבעת תוכן קדוש ונורא, הרי גם התוכן מקדש את הלוחות בקדושה נוראה ונפלאה. וגם בדברי הרמב”ם שהבאנו שכתב, דברים שבלוחות הן שבכל ספר וספר, מבואר שתוכן הדברים שבהלוחות נותן קדושה מיוחדת, ואשר על כן המצוה היא ליחד להספר תורה מקום ולכבדו ולהדרו יותר מדי, וכנ”ל.

וזה לשונו הקדוש של המקובל האלקי הרמח”ל בספר דרך עץ חיים:

על התורה נאמר (ירמיה כג כט): ”הלוא כה דברי כאש נאם ה’”. והודיענו בזה, כי אמת הדבר, שהתורה היא ממש אור אחד ניתן לישראל לאור בו, כי לא כחכמות הנבריות וידיעות החול, שאינן אלא ידיעת דבר מה אשר ישיג השכל בטרחו – אך התורה הנה קודש ה’, אשר לה מציאות גבוהה כגבהי מרומים. וכאשר יעסוק בה האדם למטה – אור היא אשר תאיר בנשמתו להגיע אותו אל גזי מרומים, גזי הבורא יתברך שמו, בדרך הארה ופעולה חזקה אשר היא פועלת בה:

והוא דבר החכם (משלי ו כג): "ותורה אור" – אור ממש, ולא חכמה לבד, ולא שמראה אור בדרך דמיון, אלא אור ממש, כי זו מציאותה למעלה, ובהיכנסה בנשמה יכנס אור בה, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הכתובים.

ומדבריו הקדושים למדנו שקדושת התורה היא בעצם תוכן ענינה. והנה הרמח"ל מכוין בזה, שכל דין ודין מדיני התורה שהאדם זוכה ללמוד ולהבין, הרי נכנס אור להאיר בנשמתו, כאשר יכנס ניצוץ השמש באחד הכתובים, וזהו ותורה אור, אור ממש. ולפי זה ניתן להבין עוד, שלא רק שתוכן התורה וידיעותיה קודש הן, אלא שגם צורת האותיות, וגם צורת הבעתן, הכל בכל מכל כל, קודש קדשים הן לד'. וממילא שכאשר נחקקו תוכן דברי הלוחות בהלוחות, חלה בהם קדושה מיוחדת שהקדישה בורא כל עולמים יתברך. וזהו: **וְהַמְּכַתֵּב מִכְּתָב אֱלֹקִים הוּא הָרִית עַל הַלְּחָת.**

והנה איך שיהיה, צריך להבין מה שאמר התנא הקדוש באבות שהבאנו, שנבראו בערב שבת בין השמשות, הכתב והמכתב והלוחות, הלא התורה נבראה תתקע"ד דורות קודם שנברא העולם.

ועי' בזה בספר **מגלה צפונות** לבעל **השבט מוסר**, בפרשת בראשית, שאף שהתורה בעצמותה נבראה קודם בריאת העולם, אבל לא היתה כתובה באופן זה שהיא כתובה לפנינו, וזה נתחדש בערב שבת בין השמשות.

ועצם הדברים מפורשים בדברי רש"י באבות שם שכך כתב, והכתב, גוף האותיות נברא מששת ימי בראשית, ואף על פי שהתורה קדמה לעולם אלפים שנה, לא היה בה גוף האותיות, אלא בעל פה היתה עומדת. ע"כ לשון רש"י שם.

ועיין שם בספר **מגלה צפונות** שגילה סוד גדול ונורא, ראוי למי שאמרו. דהנה צריך להבין מה היה מיוחד בהנך עשרת הדברים, שלא נכללו במעשה שמים וארץ וכל צבאם, ולמה נזדמן שנבראו בזמן של ערב שבת בין השמשות.

והנה על זה רבינו בעל **המגלה צפונות** כך, שאותם עשרה דברים כולם לא היו נצרכים להיות חלק מן הבריאה, ולא היה בהם צורך כלל מצד עצם צורך הבריאה. אולם זה היה רק קודם חטא עין הדעת, אכן לאחר חטא הראשון, היה צורך לאלו הדברים, ולכן נבראו בזמן המיוחד הזה. והיינו שהקלקול של חטא אדם הראשון גרם לכך שהיה נצרך לברוא את אותם עשרה דברים.

והנה בשלמא דברים כעין פי הארץ ופי האתון מוכן לומר שלא נצרכו רק אחר החטא הראשון, אמנם היותר קשה הוא לכאורה, הכתב והמכתב והלוחות, וכי ניתן לומר שלא היה נחוץ לעולם הכתב והמכתב והלוחות, הלא כל הבריאה לא נבראה רק בשביל התורה כידוע.

אמנם כך חידש בעל **המגלה צפונות**, שקודם החטא לא היה נחוץ שום כתב מכתב ולוחות, כי אף שכבר היתה התורה הקדושה בבריאה, היתה אפשרות שיקבלו תורה בלא שום כתב ומכתב, ובלא לוחות, אלא מיד שהיו מקבלים היתה התורה חרותה על לוח ליבם, ולא היתה משתכחת מהן כל עיקר, ורק לאחר החטא, שהאדם הפך גשמי יותר, נולד המצב של שכחת התורה. ולכן היה צריך בערב שבת בין השמשות, לברוא את הכתב והמכתב והלוחות. והבן.

ועי' רש"י באבות על המשנה הנ"ל שכתב, והמכתב, עט סופר, גריפ"א בלע"ז, שבו חקק עשר הדברות על הלוחות שניתנו למשה, אותו עט נברא מקדם וגם הלוחות הראשונות מאז נבראו ומוצנעות היו אצלו עד אותה שעה. ע"כ.

ונראה שהחידוש הגדול שזכו ישראל עם קדושים בהלוחות, היה שכביכול הקדוש ברוך הוא כותב להם הוראות ושולח להם בכתב, והוא ענין דבקות של עם ישראל עם אלקיהם שכותב להם מכתב מאלקים. ולזה היה צריך בריאה חדשה של הלוחות הכתב והמכתב. והיינו שהקדוש ברוך הוא ברא בריאה של לוחות שעליהן נכתבו עשרת הדברות ועט סופר שבו נכתבו הדברים.

ואיה שוקל ואיה סופר לתאר לנו השמחה בקבלת הלוחות ומכתב אלקים. ואף שבסופו של דבר נשתברו הלוחות, עם כל זה קיבלנו לוחות שניות שפסלן משה רבינו אדון הנביאים, ועליהם כביכול הקדוש ברוך הוא כתב אותם דברים ממש, באותו עט סופר. איה שוקל ואיה סופר...

יהי רצון שנזכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים את כל דברי התורה באהבה וביראה.

תזכו למצוות...

וְהַנְּשָׂאִים הַבְּיָאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשָּׂהָם וְאֵת אֲבְנֵי הַמִּלֵּאִים לְאִפְדוֹ וְלַחֲשֹׁן. וּבְרִשׁוֹ, וְהַנְּשָׂאִים הַבְּיָאוּ, אִ"ר נִתַּן מִה רָאוּ נְשִׂאִים לְהַתְּנַדֵּב בַּחֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ בַּתְּחִלָּה וּבַמִּלֵּאכָת הַמִּשְׁכָּן לֹא הַתְּנַדְּבוּ בַתְּחִלָּה, אֲלֹא כִּךְ אָמְרוּ נְשִׂאִים יִתְּנַדְּבוּ צְבוּר מִה שְׂמַתְנַדְּבִין וּמִה שְׂמַחֲסִרִין אֲנוּ מִשְׁלִימִין אוֹתוֹ, כִּיּוֹן שֶׁהַשְּׁלִימוֹ צְבוּר אֶת הַכֹּל שֶׁנֶּאֱמַר (שְׂמוֹת לו'), וְהַמִּלֵּאכָה הִיְתָה דַיִם, אָמְרוּ נְשִׂאִים מִה עֲלִינוּ לַעֲשׂוֹת הַבְּיָאוּ אֶת אֲבְנֵי הַשָּׂהָם וְגו' לְכִךְ הַתְּנַדְּבוּ בַּחֲנוּכַת הַמִּזְבֵּחַ תְּחִלָּה, וְלִפִּי שְׂנַתְעַצְלוּ מִתְּחִלָּה נַחֲסַרְה אֹת מִשְׁמֵם וְהַנְּשָׂאִים בְּתִיב.

וצריך להבין איזה פגם הוא לומר מה שהציבור מחסרים או נותנים. והלא יש בזה מעלה גדולה, בכך שהם אלו הדואגים ורוצים להבטיח לכל יחסר המזוג, ולכן קיבלו עליהם שכל מה שהציבור מחסרין, הם נותנים.

וי"ל שבכל זאת היתה תביעה עליהם, כי באמת עיקר המטרה של הנדבה למשכן הוא, אינה בשביל שהמשכן לא יהיה חסר, אלא לתועלת המתנדבים בעצמם, והיינו שהמצוה שיתנדב כל אחד עבור המשכן, אינה מחמת שהמשכן חסר הם ושלו, אלא מחמת שהוא רוצה לנדב מעצמו, ואין התכלית מה שיש למשכן רק מה שמחסר מעצמו עבור המשכן והשראת השכינה. ונמצא לפי זה שלא היה להם להמתין ולראות מה שהציבור מחסרין כדי ליתן, אלא להקדים וליתן כל זמן שניתן להתנדב עבור המשכן, ובכך מראין כבוד השכינה, במה שכל אחד רוצה לזכות ולהקדים וליתן.

והנה חז"ל גילו לנו שלכן אחר כך הקדימו הנשיאים לתת לחנוכה המזבה, והיינו שהנשיאים למדו והשיגו, שהעיקר לחפש יותר ויותר להקריב מעצמו, וזהו באמת כל עבודת האדם לחפש לעלות למעלה, ולא להסתפק במועט, וזהו אורח חיים למעלה למשכיל למען סוד משאול מטה, כי האדם צריך לחפש לעלות תמיד למעלה.

והנה כתיב, כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה, ויש ללמוד מזה שהאדם צריך לחפש לעשות כל מה שבכוחו וכל המרבה משובח. והנה גם בתורה ובעמל התורה הוא כן, וכתיב, וכלב כל חכם לב נתתי חכמה. כי צריך לחפש להיות חכם לב, וחכם לב היינו הרצון, וכאשר האדם שואף לרוחניות הרי הוא מנסה להשקיע יותר ויותר, וזהו עשה רצונך כרצונו, שצריך להיות מבקש ולרצות יותר ויותר, ורבינו יונה כתב, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מד'. וזהו ע"י שמחפש יותר ויותר. על דרך אהב כסף לא ישבע כסף, שאמרו זאת חז"ל על משה רבינו, שאהב את המצוות, במסכת מכות.

והיסוד צריך להיות להכין את עצמו ואת לבו. וכשנשגשים ללמוד תורה, לחפש כמה שיותר ללמוד, וכמה שיותר עמל ויגיעה. ואם אינו מכין עצמו רק עושה ממילא מה שמזדמן, הרי חסר לו היסוד של הרצון והכמת הלב, ודא חסר מה קני.

ואם אמנם טבע האדם להיות עצל, זה רק הטבע, זה אינו האדם בעצמו, רק זהו מה שיש לו את המלחמה, והיינו שזהו השדה שניתן לו לעבד, ואם אינו מעבד לא יצא לו פירות, ובפרט אם אינו חכם לב לא יזכה לחכמה, והרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו וכו'.

והנה אם אדם מרגיש רפיון ידע שזהו הנסיון שניתן לו שילחם בו, ואם יזכה וילחם יכול להצליח הרבה, והלומד מעוני סופו ללמוד מעושר.

והנה אמרו חז"ל, אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש. וקדק הסבא מקלם ז"ל, מדלא אמר משכחו לדברי תורה, רק משכחו לבית המדרש, משמע שכדי להנצל מן המנוול אין די בדברי תורה, רק צריך דרישה, על דרך, דרשו ד' ועוו, והיינו דהמעלה הגדולה היא מה שמבקש ורוצה הדברי תורה. והסבא זצ"ל למד מזה שזהו הצירוף והשילוב של תורה ומוסר. כי באמת כה הדרישה של תורה הוא אך ורק על ידי היסוד המוסרי, וזהו על ידי ההתבוננות שידע מה שהוא עושה, שאם יודע מה שעושה הרי הוא פועל ביעילות יותר.

וראיתי בפנקס מורי ורבי הגר"ש זצ"ל, שכתב כך, ויקחו לי – שאם יודעים שהוא לי, הרי האפשרויות הן אחרות. והן הן הדברים. וזהו סוד הברכה היהודית המפורסמת – תזכו למצוות – כי המצוות הן זכות.

קחו מאתכם – העיקר הוא ההקרבה וההתמסרות

והנה בפירושו שיר השירים להגר"א תירץ קושית הטור בפ' אמור ובחיבורו טור אורח חיים סי' תרכ"ה, למה ציוותה התורה לעשות חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שהרי ענני כבוד התחילו ביציאת מצרים וזה הי' בניסן, והטור תירץ משום שלא הי' ניכר שעושים זאת לשם מצוה, דאולי עושין סוכות בשביל החום, וע"כ ציוותה התורה לעשות דוקא בזמן שמתחיל הקור שאז האנשים נכנסים לבתיהם, ונראה מזה שהסוכה נעשית לשם מצוה. עכ"ד הטור.

והגר"א בפירושו לשיר השירים פ"א פ"ד תירץ באופן אחר, ויסודו, דאף שענני כבוד התחילו בניסן, אבל בחטא העגל פסקו, ושוב חזרו בתחילת עשית המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמהרת יו"כ ויקהל משה וציווה על מלאכת המשכן, וזה הי' בי"א תשרי, וכתיב והם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר ב' ימים הרי י"ג תשרי, ובי"ד תשרי נטלו כל חכם לב ממושה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ז התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושין סוכות בט"ז בתשרי. עכ"ד הגר"א שם.

וצריך להבין לפי"ז מדוע הקשה כן הטור, ודוחק לומר דס"ל דציווי עשית המשכן הי' קודם מתן תורה.

וי"ל דאף שענני הכבוד נסתלקו ושוב חזרו, אבל מכיון שתחילתם הי' בניסן הרי הזמן העיקרי הוא בניסן. ואמנם בדברי הגר"א יש לפרש ג"כ דברי הטור, במאי דקשיא, דלכאורה אף שהי' מקום למעוה שעושין סוכות בשביל החום, וע"כ ציוותה התורה לעשות בזמן תשרי, אמנם מה הקביעות המסוימת של ט"ז בתשרי, וי"ל דהוא עפ"י מש"כ הגר"א, וא"ש. אמנם דלפי"ז צ"ב בדעת הגר"א שתירץ כן, והלא אף שנסתלקו ושוב חזרו, מ"מ הי' צריך לקבוע הזמן לפי ההתחלה ממש, שאז נתחדש ענין ענני הכבוד.

וי"ל דהגר"א ס"ל דזכר לענני הכבוד, אין זה בשביל עצם הענני כבוד, שהרי לא מצינו שהתורה ציוותה לעשות זכר למן ובאר, ומדוע בדוקא זכר לענני הכבוד, אלא י"ל שהזכר הוא לנס של קבלת התשובה, שאף שנסתלקו הענני הכבוד, והי' זה עבור החטא, מ"מ קבל הקב"ה תשובת ישראל והחזיר להם הענני כבוד. וזהו עיקר תירוץ הגר"א דסוכות זכר לענני כבוד, היינו לענני כבוד של התשובה. ודו"ק היטב.

ובזה יש לישב קושית התוס' בערבי פסחים, שהקשו מדוע נשים אין חיבות במצות סוכה ממעם שאף הן היו באותו הנס, ותירצו תוס' דרק במצוות דרבנן מצינו שעל ידי שאף הן היו באותו נס, מתחייבות אף הנשים, אבל במצוות דאורייתא לא מצינו כן. אולם בתוס' ריש מגילה דף ד' ע"א מבואר דישנה שיטה דאף בדאורייתא שייך זה, והדרא קושיא לדוכתה.

וי"ל עפ"י"מ דאיתא בפוסקים שנשים אסורות בעשית מלאכה בראש חדש מפני שלא חטאו בעגל ע"כ ניתן להם ראש חדש לאסור בעשית מלאכה. וכבר פירשו דמה שניתן להם דוקא ראש חדש, זהו משום שהי' אפשר לחשוב שמה שלא נתנו התכשיטים הי' זה מפני שאהבו התכשיטים ולא משום שלא רצו להשתתף בעגל, אולם אחר שבשביל המשכן נתנו התכשיטים, אגלאי מילתא למפרע שאין להם חלק כלל בחטא העגל, וע"כ ניתן להם ראש חדש ליו"ט.

ומעתה י"ל דמאחר דנשים לא הי' להם חלק בחטא העגל, א"כ לא היו צריכים ענני הכבוד להסתלק בעמים של נשים, ורק חטאם של האנשים גרם לכך, ונמצא שכאשר חזרו ענני הכבוד, אצל הנשים לא הי' זה בגדר נס מיוחד לתשובה, וא"כ נמצא דלא היו הנשים באותו הנס. וע"כ אין חיבות במצות סוכה.

ומה שהקשו כן התוס' בערבי פסחים, זהו משום דס"ל כדעת הטור, דענני הכבוד היינו ענני הכבוד עצמם ולא מה שחזרו ע"י התשובה, וע"כ שפיר הקשו דלתחייבו משום שאף הן היו באותו הנס דענני הכבוד. ודו"ק היטב.

והנה יש להתבונן במה שמבואר מדברי הגר"א שע"י עשית המשכן חזרו ענני הכבוד, דלכאורה הי' צריך להיות שע"י המשכן יחזרו ענני הכבוד, ולמה הי' סגי בעשית המשכן, אמנם י"ל דעיקר הענין הי' העשי' וההתנדבות למשכן, ולא הי' המשכן העיקר רק הנדבה וההתמסרות, והיינו מה שהקריבו עם ישראל מעצמן, וויתרו על כסף וזהב ותכשיטין, על ידי זה בלבד נעשה השראת השכינה.

והנה מצינו שאמרו החכמים למשה רבינו, מרבים העם להביא מידי העבודה למלאכה לעשות אותה. ולכאורה מה כל כך גרוע שיביאו קצת יותר, אמנם יש לומר דיש כאן ענין עמוק מאד. כי הי' צריך לנדב עבור עשית רצון ד', ולא להוסיף שום דבר, להראות שהצלחנו לעשות כך וכך, שעם ישראל יראה שהוא יכול להרים משכן יפה, וזה לא עשית רצון ד', רק נכנס בזה רצון עצמי, וזה כבר פגם ולא יכול לצאת מזה השראת השכינה. ועל כן הי' צריך להיות שלא יביאו שום דבר מיותר.

ועומק הענין הוא, שיסוד המשכן הוא הקרבה, והקרבה נקרא רק כאשר עושה למען הקב"ה, ולא כאשר עושה למען הראות עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, וי"ל שזה מה שרצה אחשוורוש להראות, שהוא יכול להרים ארמון וכסא מלכות יותר מעם ישראל, אולם הוא לא הבין, שלא בזה הענין, וזה באמת י"ל שהי' פגם כלשהו בדבר הנשיאים, שהם אמרו שיתנו מה שחסר, כי לא הענין לתת מה שחסר, וממ"נ אם באמת חסר הקב"ה לא דורש, וזהו קחו מאתכם תרומה, ומאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וכבר עמדו מדוע כתיב לשון קחו ויקחו ולא תנו, רק הענין לקחת מעצמו ולהקריב עבור הקב"ה, ואם הקב"ה ציוה עכשיו, לא מחכים לראות מה חסר ולתת אותו, כי לראות מה חסר זה בגדר של נתינה בשביל להרים ולהצליח בהקמת המשכן, וזה לא הי' הענין, וע"כ היו דברים שלא הי' אפשר לעשות כמו המנורה, ומשה עשה אשר הוא יכול, כי הקב"ה רצה להראות שהעיקר הוא שאתה תקריב מעצמך לרצון ד', ולא העיקר שתצליח להקים משכן, ובאמת כידוע שגם ההקמה לא צלחה בידי משה, עד שהקב"ה סיע בעדו, כי זה העיקר שהאדם יעשה ולא שהאדם יצליח לעשות, והעיקר הוא המסירות.

ודבר זה למדנו לא רק מעם ישראל רק גם מהחכמים, וגם ממושה רבינו. שלא הסכימו שיהי' עודף, ולכאורה מה רע שיתנו קצת יותר, ואפילו הרבה יותר. אולי שיבנו עוד אגף ועוד משרד וחדר קבלת קהל וכו' וכן על זה הדרך. אולם זה הענין שהעיקר הוא מה שהאדם מקריב עבור רצון ד', ולא להראות מה שהוא יכול להצליח, ולכן מצינו שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים.

ומצינו במראות הצובאות אשר צבאו, ועי"ז זכו למי סומה שיכול למהר אשה לבעלה. וכבר עמד בזה הגר"ח"ש זצוק"ל עד כמה כוח האדם גדול שיכול לקחת מראות הצובאות ולהפוך אותם לדבר שמחולל נסים. וי"ל דזהו ע"י שנדבק בהקב"ה, אמנם התנאי הוא במה שעושה אך ורק למען רצון ד'. ועל זה בנוי שער יהוד המעשה לרבינו בעל החובות הלכות, ודו"ק היטב.

וְאֵת הָאֵלֶּף וְשִׁבְעַת הַמֵּאוֹת וְחֲמִשָּׁה וְשִׁבְעִים עֲשָׂה וְיָם לְעִמּוּדִים וְצִפָּה רְאִישֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם.

עי' ברבינו בחיי ובכלי יקר שהביאו את המדרש תנחומא, כשבא משה לתת השבון על כל דבר ודבר חסרו מן המשקל אלף ושבוע מאות וחמשה ושבועים שקלים ושכח ולא היה יודע מה עשה מהם, יצאה בת קול ואמרה ואת האלף ושבוע המאות וחמשה ושבועים עשה ויום לעמודים, לקיים מה שנאמר (במדבר יב, ז) לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא, ע"כ.

ובכלי יקר פירש דהיינו דכתיב "ואת האלף ושבוע המאות" בשני ההי"ן, ולכאורה מאי קמ"ל בזה, ואמר דעל פי המדרש אתי שפיר, דבא לומר דאותם האלף ושבוע המאות הידועים שהיו חסרים למשה רבינו, מהם עשה ויום לעמודים וציפה ראשיהם וחישק אותם.

והנה יש להבין מדוע נגזר על משה רבינו לשכוח מה שעשה בהאלף ושבוע המאות וכו', ושתצא בת קול מיוחדת על כך להודיע מה נעשה מהם? ויתכן שמשנה רבינו על ידי ששכח וביקש לדעת מה עשה בהם, הוכיח כמה היה חשוב בעיניו שכל תרומה תבוא אל יעודה ואל מטרתה המסוימת. ולכן מצינו גם שאמר משה רבינו בפרשת ויקהל "איש ואשה אל יעשו עוד למלאכה" וגו', כי משה רבינו אינו לוקח שום תרומה שלא נצרכת לאותה מטרה שהוכרזה עליה. והטעם בזה שכל התרומות שכלל

ישראל הביאו היה בשביל התכלית של ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם, דהיינו בניית המשכן והשראת השכינה בישראל על ידו, ואם אין להתרומה היעוד המסוים שיועד לה, הרי היא צריכה, מטבע הדברים, להישאר אצל הנותן והוא יכול לעשות עם התרומה דברים אחרים לכבוד שמים. ועל כן משה רבינו נצטער על הדבר, ששכח ולא ידע מה עשה בהם. והי' בזה גילוי שכל מה שנטל הי' בשביל השראת השכינה בלבד. ולכן יצאה בת קול וגילתה שאין הכי נמוי, וְאֵת הָאֱלֹהִים וְשִׁבְעַת הַמַּאֲזֹת וְחַמִּשָּׁה וְשִׁבְעִים עֲשָׂה וְיִים לְעַמּוּדִים וְצִפָּה רְאִשֵׁיהֶם וְחִשַּׁק אֹתָם.

והנה סיום דברי המדרש הם, לקיים מה שנאמר "לא כן עבדי משה בכל ביתי נאמן הוא". והיינו שכאן נתגלה כח הנאמנות של משה רבינו עליו השלום. וענין זה הוא ממש כעין מתן תורה מחדש. דכשם שבמתן תורה נקרא משה רבינו עבד נאמן, וכך אנו אומרים בתפלת שבת, ישמח משה במתנת חלקו כי עבד נאמן קראת לו, וזה קאי על מתן תורה כי בשבת ניתנה תורה. כמו כן גם בעשיית המשכן נתגלה ענין זה. וזהו על דרך מה שכתבו הרמב"ן והראשונים דענין המשכן הי' גילוי כבוד השם בנסתר, מה שהי' בהר סיני בגלוי. ועל כן גם במשכן התגלה במשה רבינו ענין זה ש"בכל ביתי נאמן הוא", וכעין שהי' במתן תורה ששם נאמר "אנכי עומד בין ד' ובינכם" וגו'. וכמו כן כאן משה רבינו עומד בין הקב"ה לכלל ישראל בבניית המשכן. ועל דבר זה נצטער אותו צדיק עד שיצאה בת קול ואמרה "בכל ביתי נאמן הוא". והבן היטב.

והנה כמה חיזוק יש לקחת, כמה צריך להשתדל בכל דבר ודבר שעושים שיצא ממנו כבוד שמים, בדקדוק.

"בזמננו" (בעין הסערה)

סיפור חדש – דרמה מדהימה עם מסר חד מאד!

פרק ו' איך מניעים את עגלת השידוכים?

תקציר קצר:

דודי סטוויצקי בחור מוכשר ביותר, מתמודד עם נושא השידוכים, בתחילת הדרך באו הצעות רבות אבל ההורים סיננו אותם בזה אחר זה, בפרט לאחר שעברו הפתעות לא נעימות עם שני שידוכים שעמדו ממש על סף סגירה ולפתע חזרו בהם הצד השני בלי אומר ודברים.

עוברים להם חודשים ארוכים וכמעט שאין הצעה ראויה לשמה. דודי תולה את הסיבה בפגיעה שפגע בתום לב בנפטר בשם ר' מאיר רויטנבורג ז"ל, דוד זקן של חברו שמוליק לוי, לצורך זה הלך דודי לפייס את הנפטר בשעת ההלוויה אבל כנראה שאין די בכך, עוברים עוד חודשים נוספים ועדיין אין תזוזה, שמוליק ודודי דנים עתה איך מזיזים את העגלה התקועה.

בשעת בין הערבים התקיימה ההלוויה של ר' מאיר רויטנבורג ז"ל, כעשרים איש נכחו בהלוויה, היו אלו שכנים וידידים של המשפחה שהכירו מעט את המנוח ועוד כמה מאנשי חברא קדישא, למנוח לא היו הרבה ידידים, אף שהיה אדם חביב וטוב על הבריות, מכל מקום לא האריך בשיחה, הוא הקדיש את כל מעיינותיו ללימוד התורה ולא ראה עניין לקשור שיחה חברית עם כל אחד מהשכנים או מתפללי בית הכנסת.

לפני צאת הארון, נעמד אביו של שמוליק לוי להספיד את המנוח במילים קצרות, הוא תיאר אותו כיהודי חם לתורה ולתפילה שמסר נפשו לתורה, גם כששכח כמעט כל מה שלמד בצעירותו, לא התיימש, אלא למד את הגמ' עוד ועוד, עד שרכשה מחדש. הוא גם תיאר בקול בוכים את מיחותיו המופלאות, עד כמה לא רצה לנצל איש, גם בפעם האחרונה כשכבר לא היה מסוגל לעשות דבר, התעקש ללכת לארון ולהוציא את החומש וכך נפרד מהעולם בנשיקה, בלי להטריד איש במותו.

לאחר מיכן נפרד וביקש מחילה מהנפטר, אם לא דאג לכבודו כראוי. הוא עמד לומר קדיש ולתת רמז לאנשי חברה קדישא לומר את המשנה, רבי עקיבא בן מהללאל אומר וכו' בה מתחיל את מסע ההלוויה.

לפתע עצר רבב היסעים גדול מהרכב יצאו עשרה אנשים כשבראשם דודי סטוויצקי, שמוליק היה נבוכ מאד הוא תהה מה עומד דודי לעשות, הוא לא היה צריך לבזבז זמן לניחושים, דודי ניגש אל אביו של שמוליק וביקשו לשאת מספר מילים.

"הזמן קצר מאד, חברה קדישא רוצה לקבור את המנוח לפני השקיעה, למה חשוב לך לדבר, מהיכן הכרת את המנוח עד שחשוב לך לדבר?" הביע את תמיהתו.

"זכור לכם שהייתי אתמול יחד עם שמוליק לפנות את הנפטר לחדר המתים כדי לשמור עליו, אלא שתחת לחלוק לו כבוד כראוי פגעתי בכבודו של המנוח ז"ל, על זה באתי עתה לבקש ממנו מחילה, לכן הבאתי עשרה אנשים איתי לכבד את הנפטר בעת ההלוויה ואולי בכך תהיה לי מחילה על מעשי וברצוני לחבקש את סליחתו בטרם יטמנוהו".

"א"כ זה עניין של כבוד הנפטר, אתה רשאי לדבר, אבל תשתדל לעשות זאת קצר, כדי שנוכל להביאו למנוחות עוד לפני השקיעה" התערב ראש הדגל רבי מנחם קליין בשיחה.

דודי נעמד במקום המספידים ופרץ בכי סוער, הוא סיפר את מעלליו בליל אמש, כאשר שמר על הנפטר ותחת לתת לו כבוד נהג בו בביזיון רח"ל, הוא הוריד ממנו את הכיסוי העליון, כדי שיוכל לספק את סקרנותו, איך נראה נפטר מספר שעות לאחר מותו.

הוא סיפר לקהל הנדהם שלפתע שמע קול אוב מגיע מאי שם, לא היה מושג מהיכן הגיע, אבל מאד יתכן שהיה זה קולו של הנפטר עצמו, כי הנשמה כבר נמצאת מחוץ לגוף והיא יכולה להיות בכל מקום באולם, הקול ייסר אותו על מעשיו הרעים להתעלל בנפטר חסר ישע. הקול הזה הבהיל אותו מאד עד שברח מהמקום, מותיר את המנוח בלי כיסוי, לאחר שהתאושש נתן את לבו שנהג בביזיון רב בנפטר ולפיכך רץ לכסות אותו, אלא שלפתע הנפטר נעלם כאילו רוח חטפה אותו. מרוב בהלה ברח מהמקום.

"אני פוחד מאד מהקפידה של הנפטר ז"ל, אספר לקהל בקצרה סיפור שאירע בזמן הגאון מהרש"ל מלובלין ז"ע שמשליך על המעשה שלי. מעשה היה שנפטר יהודי שנחשב לקל דעת מאד, איש מאנשי הקהילה לא הצטער במותו, בעת שאנשי חברה קדישא התעסקו בטהרתו, ניגש אחד מהם וצבט אותו מספר פעמים תוך שהוא מכנה אותו כינויי גנאי.

באותו לילה הגיע הנפטר בחלום אל אותו איש ותבע את עלבונו, איש החברה קדישא שהיה אדם חזק לא נבהל מהחלום, הוא גער בו בחלום והוכיחו על עזותו לתבוע את עלבונו, שעה שהוא נחשב לאדם נקלה ביותר בחייו ומה לו עם תביעה של כבוד שעה שכל ימיו התנהל בחוסר כבוד? תקפו ללא רחם.

על טענתו השיב הנפטר לחולם: דבר זה אינו מעניין, לכל אדם יש את כבוד האדם כי בצלם אלוקים נברא, גם לאחד רשע יש צלם אלוקים, לפיכך אין לך את הזכות לבזות אותו, על כן אני תובע אותך בבית דין של מעלה שתצדיק את מעשיך".

כשקם החולם ביטל את החלום מכל וכל "חלומות שווא ידברוך" אין לו מה להתרגש מחלום לא סמפתי, בפרט שעוסק כל החיים עם המתים, אם יתרגש עליו להתפטר מהתפקיד שמתחקך כל הזמן עם המוות.

אלא שהלה היה נודניק אמיתי, כבחייו קד הוא במותו, הוא הגיע אליו לילה אחר לילה עם תביעה שיבוא איתו לבית דין של מעלה לדון על חומרת העניין.

בחלום האחרון סיים: "דע לך שהדבר כבר לא נתון בבחירתך, בעוד שבוע תעמוד בבית דין של מעלה גם אם לא תרצה, תבעתי אותך שם אתמול והתביעה התקבלה".

הפעם כבר אותו ליצן לא ביטל את החלום, הוא נחרד עד לעמקי נשמתו, בשעת בוקר השכם קם והתייצב בפני הגאון המהרש"ל ז"ע וביקש שיעמוד לימינו, הגאון ייסר קשות את איש החברה קדישא על שנהג קלות במת, כמעט ולא קורה שנוהגים לעשות ד' מיתות לאחר המיתה, רק במקרים קיצוניים למען עשות כפרה

לנפטר עושים פעולות כדי להוריד מעונשו החמור למעלה, אבל אתה לא בעל דברים עם הנפטר ואי אתה רשאי לנהוג נגד המקובל שאנשי חברה קדישא מטפלים בנפטרים עם כל הכבוד הראוי, בלי להפלות איש. אפילו הכי אמור מחר לנפטר: התורה ניתנה למטה והדין נפסק למטה ולא למעלה. על כן אני אומר לך בשם הרב שיחי', כי את התביעה יעשו בבית דין של מטה אצל רב העיר, שם אקבל את הפסק והעונש על המעשה הנלוז שעשיתי.

איש החברא קדישא נרגע ומסר את הדברים למנוח שקיבל את תשובתו.

באותו שבוע הזמינו את נפטר לבוא לדין, השמש של המהרש"ל הלך עם עוד שנים מחשובי הקהילה ובידם המטה של המהרש"ל ז"ע, השמש עמד כולו רוטט מאימה כשהקיש על גבי קברו הטרי של המנוח ומסר את ההודעה, כי עליו לבוא אל בית הדין של המהרש"ל ז"ע.

באותו יום היו בבית הדין עשרות תלמידים של הגאון, קליעה נפרסה לציין את המקום בו יעמוד המנוח ויגולל את תביעתו בפני המהרש"ל ובית דינו.

בהגיע השעה נשמע לפתע קול משונה כקול אוב, רק מי שהיו לו אוזניים חזקות יכול היה להבין כי זהו קולו של המנוח בעודו בחיים, הוא גולל את אימת הדין אותו הוא חש כעת, כשהוא נמצא בבית דין העליון, אין דבר שנעלם, הכל מוחש ממש, כל צעד אפילו הקל ביותר נראה בבירור בשמיים, אין שכחה מלפני כיסא הכבוד.

אבל גם בתוך כל אימת הדין, לא נעלם הביזיון שנעשה לו וזה מפריע לו מאד, אותו איש חברה קדישא הוא לא מוכיח הדור, גם מעשיו לא הכי רצויים, אם יבוא לפרט את מעשיו ברבים תסמרנה שערות הראש, על כן אין לו שום זכות לצער אותו לאחר מותו, ועל כן הוא בא לתבוע את עלבונו.

הרב הקדוש שמע את טענתו ופסק כי על איש ח"ק יהיה ללמוד לעילוי נשמת המנוח כל יום פרק משניות, כמו כן יתפלל לפני העמוד ויאמר קדיש עליו משך י"א חודש, כאילו היה בנו. המת התרצה בפסק, לפתע נשבה רוח פתאומית, כאילו קם המת ועזב את המקום כדי לשוב לשמים.

אימה ופחד איום נפל בבית המדרש, אנשים הרגישו במוחש את עומק הדין למעלה, על כל פרט ופרט אדם נתבע לתת את הדין' סיים דודי סטוויצקי את סיפורו המסעיר, אותו קרא באחד מסיפורי המעשיות של ר' ראובן נענע ז"ל (בעל אוצר האגדות ג' או ד' חלקים ובהם מעשים מבהילים שהתרחשו בכל קהילות ישראל כמו כן מובאים מעשיות מהירושלמי הזוהר הקדוש והמדרשים).

"גם אני פוחד מאד שמא יבוא אלי המנוח בחלום, הרגשתי את ידו החזקה עוד בטרם קבורה, מה יהיה אחר הקבורה? לפיכך קיבצתי עשרה אנשים שהכרתי והתחננתי לפניהם שיבואו עמי בעת שאבקש מחילה מהמנוח, עוד בטרם הוא מגיע למנוחת עולמים, אמרו לי עתה, מה עלי לעשות כדי לפייס את המנוח על עלבונו' סיים דודי את סיפורו כשהוא מתייפח כילד בלי בושה.

כל הנוכחים כולל אנשי חברא קדישא עמדו פעורי פה מהסיפור המסעיר שסופר בקול בוכים, אבל אחד מהם לייבל שטרייכער שכונה "הלץ שבחבורה" הבין היטב על מה מדובר, הוא כבש בכוח את צחוקו שעמד להתפרץ למרות המעמד המכובד.

ראש הדגל ר' מנחם קליין הרגיע את דודי וטפח על גבו שיירגע.

"המצב אינו כה חמור כפי שאתה חושב, היית שוגג, יותר נכון, בלא דעת. אולם איש חברא קדישא דאז היה מזיד ועשה הכל לבזות את הנפטר"

הוא הביא לדודי נוסח מיוחד שחובר כדי לבקש מחילה מהנפטר.

דודי אמר את הנוסח בקול רוטט מבכי והקהל אמר לו, מחול לך ג' פעמים. לאחר מיכן יצאה הלוויה להר המנוחות, בשל התארכות העניין הוטמן הנפטר שעה ארוכה אחרי השקיעה.

דודי חש שאולי גם בזה נגרם איזו שהוא בזיון לנפטר, שהגיע לקבורה אחרי השקיעה, הוא ביקש שוב מחילה מהנפטר אחרי כיסוי הגולל והקהל אמר שוב ג' פעמים מחול לך ובכך הסתיימה הפרשיה העצובה.

שלושה חודשים עברו מאז ואין קול ואין קשב, דודי כאילו נעזב למעצבה, שמוליק כבר הספיק להיות חתן עם משפחה מכובדת מפתח תקוה, ואילו לדודי לא נפתח אפילו פתח קטן של תקוה.

כל יום ששמוליק מגיע ללמוד ניכר עליו שהוא חתן, זה מודגש בכל ההלוך ילך שלו, הוא לוקח הרבה שעות מהסדר כדי ללמוד את הנהגות הבית היהודי, לדודי הוא משאיר כמה עצמות גרומות.

דודי מרגיש חלישות הדעת מכל הנושא, שמוליק שנופל ממנו כמעט בכל תחום נושע כבר ואילו הוא נותר האחרון על המדף, לפני זמן קצר יצא מולי כהן האלטערער האחרון של השיעור מהשיבה, הוא העדיף ללכת ללמוד במסגרת כולל ולא להישאר מסכן, כעת כשמוליק ילך ישאר דודי עם ארבעת הקירות, הוא לא ילך ללמוד עם בחורים צעירים זה לא מקובל ועם הזקנים אין כמעט מה לעשות.

יום אחד חש דודי שהוא לא יכול יותר להותיר את כל הכאב בלבו, עליו לחלוק אותו עם ידידו לפני שגם הוא יעלם לחלוטין מהשיבה.

"שמוליק מה אתה אומר על ההרהורים שעוברים במוחי זה זמן. מי יודע אולי הנפטר ר' מאיר רויטנבורג ז"ל מקפיד עלי מאד על זה שבזיתי אותו, הוא לא התפייס עם מה שעשיתי ולכן לא אז אצלי כלום. אולי עלי להביא שוב מניין של עשרה אנשים לבית הקברות ולבקש ממנו מחילה?"

"למה אתה מפליג בהבלים, אתה יודע חשבונות שמים? לכל אחד יש תאריך מתי הוא אמור להינשא, כנראה שהתאריך שלך עוד לא הגיע, אסור לך ללכת באובדן עשתונות, זה לא יקרב את ישועתך".

דעתו של דודי לא מתיישבת.

"אני דורש סמוכים, אתה גם היית כמעט מאחרוני האחרונים שבשיעור, לא אחת ולא שתיים סיפרת לי את התלאות שאתה עובר בשידוכים, אבל גם לך באה הישועה, כל הבחורים החלשים שהתביישתי ללמוד איתם נושעו מכבר ומי מהם נעשו הורים, לעומתם דודי שחשב את עצמו כגאון העולם נשאר על המדף כחפץ נטוש בגנזך מאובק, אמור לי ביאור בעניין"

"לאן אתה מוביל עם המחשבות התבוסתניות שלך?" התריס שמוליק לעומתו.

"אני דורש סמוכים במשנה תורה, אתה עשית למען כבוד הנפטר עד כמה שיזך הייתה מגעת והנפטר הרגיש אסיר תודה כלפך, הוא המליץ עליו בשמיים שתקבל את זיווגך ולכן נושעת, ואילו אני כיון שלא נהגתי בכבוד הראוי הקמתי לעצמי לא סניגור אלא קטגור".

"אני לא יודע לדרוש בתורת הסוד, אין לי בזה יד ורגל, נדמה לי שגם לך אין שום שייכות לזה, אז למה אתה נכנס לפרד"ס קודם זמנך?"

מה תאמר? אתה מתבגר ואינך רואה תזוזה במצבך, אני חלוק עליך. אתה עוד לא זקן העולם, פעם לפני כמה שנים בחור בגילך היה נחשב "בייבי" שרוצה לנטוש את הגמרא, זכורני ששכני ר' דוד משה המבורגר סיפר לי שהוא התארס בגיל 27 ניגש אליו ראש השיבה שלו ואמר לו: דודקע אמור לי, מאימתי אפרוח נעשה תרנגול בעל כרבולת ביום אחד?" ניסה שמוליק להרגיע את דודי.

"אני חושב אחרת ממך, לפי קצב התזוזה בביתי, אני אישאר בישיבה עוד ארבע שנים לכל הפחות"

"למה אתה פותח פה לשטן, אין לך אמונה בבורא עולם שישלח לך את המתאימה ברגע המתאים ואולי ישר לבית שלך.

אספר לך אפיזודה שקרתה עם אחי נתנאל שיחי, הוא התייגע בשידוכים לא פחות ממך, ארבע שנים היה היה בשוק ברציפות, מגיל 22 עד כבן 26 הוא היה מוצלח ממני מכל הבחינות, בחור מושלם שלא חסר לו דבר "צום גאט און צום לייט" (טוב לבורא וטוב לבריות) אמרו עליו כל המשבחים.

אבל כפי שהיה אצלך, שידוכים לא הגיעו כמעט, אלו שהגיעו באו רק לעשות עצבים, אבל כשהגיע הרגע הנכון, הבחורה פשוט הגיעה לבית שלנו על מגש של כסף, כלומר הבחורה מבלגיה הגיעה לבית הסבא שלה

שהתגורר בשכונת לבית הור, נתנאל מצא חן בעיני אחד החתנים של הסבא וכשהגיעה הנכדה, הוא המליץ בכל פה על אחי, הוא לא רק המליץ, אלא נטל את המושכות, תוך שבוע וחצי אחי היה מאורס, כיום הוא גר בבלגיה ועושה חייל בתחום היהלומים, הוא קובע עיתים לתורה, לא פחות משש שעות ביום, יש לו חברותות בבוקר ובערב, הרי לך שברגע שמגיע הרגע הנכון אתה אפילו לא יודע מאיפה זה ציץ

"אני שומע, אבל מה אומר לך, אני מאוד מפחד מקפידה של הנפטור, כל עוד לא אעשה מעשה, מי יודע אם לא יקלקל לי את כל השידוכים" אמר דודי את דבריו בשיברון לב.

"אם בא לך ללכת לבית הקברות מי אני שאפריע לך, לא נראה לי ששומר בית הקברות יסלק אותך, אתה יכול אפילו ללון שם כמה ימים, יש איזה יהודי שהפך את בית הקברות לביתו הראשון, הוא מגיע להתפלל על הקברים מדי יום, הוא פשוט מאוהב במצבות, כל חודש הוא בוחר לעצמו איזה נפטור שהתחבר אליו ופורס עליו את חסותו, למשך חודש שלם, הוא מנקה את המצבה מכל אבק ולפעמים מחדש את המצבה, הוא גומר את ספר התהילים שם מדי יום, אחרי כן הוא מחפש מנוי חדש, הוא נפרד מהנפטור הקודם ומבקש ממנו את סליחתו על כך שהוא כעת מטפל באחד השכנים שלו, תור תור".

"אתה לועג לי שאני גם איזה מטורף, אין לי "מחלת קברים" אני לא מבקר בבית הקברות, רק על קבר אוה"ח הקדוש וקבר הרשב"י, לפעמים אני פוקד את הציון של מהר"א מבעלז, בגלל שאמי באה מבית של חסידי בעלז, כל עוד הורי חיים וקיימים אין לי סיבה לבקר שם, אבל הפעם יש לי תחושה שעשיתי עוול לנפטור אומלל ועל כך אני נענש".

"געזונטערהייט (לבריאות) אתה מוזמן לעשות אצלו תורנות מדי שבוע" סיים שמוליק בנימת לעג בלתי מוסוות.

"שמוליק אתה יודע מה? אתה לועג לי בציניות שלא כהרגלך, אומר לך במשפט אחד הגדרה חזקה בעניין "אין השבע מרגיש בצער של הרעב" כל עוד לא התארסת, היית איתי באוניה המקרטעת, שווה בשווה, התחלקנו בים התלאות ביחד, אני עודדתי אותך בעתות משבר וכן להיפך, אבל מיום שנכנסת לברית האירוסין הפכת את עורך, אתה חש את עצמך בעננים ואותי עזבת לאנחות" רטן דודי באכזבה גלויה.

"אני לא כועס עליך על צורת התגובה הצינית שלך, אבל כדי שאראה לך שאני מלא אמפטיה לענייך, אציע לך שם של שדכן שמתגורר בסנהדריה המורחבת, שמו בנימין מובושוביץ הוא אבדך בן 45 מלא אנגריות כמו ארבעים כוח סוס, אם תבוא אליו הוא יראיך אותך, תצטוך לתת לו הרבה פרטים אישיים כדי שיבנה לך פרופיל אישי, אתה לא תתחרט על כך, כדאי לך ללכת אליו עוד היום".

"מה שומעות אוזני? שאני אפנה לשדכנים? אני לא מאמין שאתה מציע לי כזה רעיון אווילי, הרי בכך אני מוזיל את כל האישיות שלי עד עפר, איפה נשמע כדבר הזה שבחור הולך לשדכן, אם לא שהוא סחורה סוג ד'?" נעלב דודי מעצם הרעיון המגוחך.

"שתי תשובות לי בדבר, אני עצמי עשיתי זאת, אגלה לך סוד, את השידוך שלי הוא עשה במיומנות, הוא אמנם ביקש כסף כבר בפגישה הראשונה שלי עמו, גם אם לא יעשה כלום, היה התנאי הכפול, הוא היה חייב זריקת תמריץ כדי להוגיע את מוחו למצוא עבורי הצעה לעניין.

שלמתי לו \$100 ואני לא מתחרט על כך. הכסף דיבר ועוד איך דיבר, לא חשתי ביזיון, ידעתי שהורי כבר מבוגרים וקשה להם לעשות את הפעולה הזאת, לקחתי על עצמי לעשות זאת, זה לא יותר גרוע ממה שאני רואה בכל יום בזיכרון משה או בשטיבלאך של מאה שערים, בחורים שאוספים כסף עבור עצמם, הם יודעים שהוריהם לא מסוגלים לפשוט יד, אבל כסף מנלך? אין ברירה מפשילים שרוולים, אמנם ב'ה את זה אני צריך לעשות, הורי שמו כסף בצד, שלא אצטוך להיות אומלל, אבל את הטורדה לחפש שדכן הותירו לי ועשיתי זאת, פחות מחדש מהרגע שדרכתני אצלו במשרד הייתי מעוטר בעטרת חתנים".

"וואו מעולם לא סיפרת לי שנטלת את התפקיד לחפש לעצמך שידוך בידיים, האם הכלה גם עשתה כמותך?" "חלילה וחס, בושתי של בת גרועה כמה וכמה מונים משל בן, אותו שדכן מרושת עם כל הסמינרים של בית יעקב ומקבל מידע על כל אלו שעומדות על הפרק, אבל בישיבות קצת קשה לו, אין לו שליחים בכל ישיבה

למפות לו את מצבת הבחורים שעומדים על הפרק, לפיך לא ידע עלי מאומה, יתכן שגם עלך אינו יודע, אבל הסיבה הפשוטה יותר, הוא חייב שמישהו ישמן לו את המערכת"
 "קשה לי עם הרעיון שלך, אני לא מסוגל להשפיל את כבודי עד כדי כך"

"על זה נאמר את המשל של הקוצקער רבי ז"ע בעת ששמע על אדם שגווע מרעב, על כך התבטא בחדות: אל תאמרו מת מרעב, אין כזה דבר, עם ישראל עם של חסד, אם היה חושף את מצבו היה נושע, אמור מעתה, הוא מת מגאוה" אף אתה מת מגאוה מנופחת, אתה בא ובוכה כתינוק מגודל שלא זו אצלך שום דבר וכשאומרים לך רעיון אדיר אתה מבטל אותו "כעפרא דארעא".

אבל אם קשה לך, אמור לאבך שיחי' שיפנה אל אותו שדכן, הוא לא יתחרט על כך אפילו לא לרגע'.

"מהם בכלל אתה יכול לשכות, לאמי יש משנה ברוריה (כשמה) לא להתלכך, כל השידוכים שהגיעו עד עתה היו אנשים שיצרו קשר ישיר אלינו, אף פעם לא יצרו הורי קשר כל דהוא עם שדכן, לקום וללכת אל שדכן ועוד לשלם לו מראש מאה דולר דמי קדימה, כשאבי הוא דלפון מוצהר, לא יעלה על הדעת".

"אני מחולק בנקודה הזאת עמך, מאה דולר לעומת כל ההוצאות שנלוות, זה אפס אפסים, אבל אתה בדעה שהם צודקים... אוקי, אז תחכה כמו אחי נתנאל שהשידוך יגיע אליך ישר לבית, יתכן שזה יקרה ואני מקוה מאוד. אבל יש לי בשורה טובה לומר לך, אני מוכן לממן עבורך את סכום דמי הקדימה, אם אתה או הורך פונים אל השדכן.

יש לי אמון מלא באדם, ראיתי שבאמת לא ניסה להתעשר על חשבוני, הוא פשוט צריך לממן את הפעולות, לפעמים צריכים להוציא עשרות טלפונים לכל מיני אנשים, לבסוף לא יוצא כלום, אם אתה לא משלם לו מאומה, יתכן שהוא יצטרך לממן אלפי שקלים הוצאות על טלפונים, עד שיצא לו שידוך אחד, זה לא דבר ברור ששדכן עושה מכל שידוך שהוא מציע ווארט, כך לכל הפחות הוא מכסה את ההוצאות, זה נותן לו מרץ לעשות עבורך, לעומת זה אותם שדכנים שעושים לשם שמים הם גם נרפים, בקושי שומעים מהם, חוץ מכאב לב אין לך כלום".

"ישר כוח על הרעיון, אתה נדיב לב מאוד, אחשוב היטב אם אעשה את הצעד הזה, גם אם כן, לא אקח ממך אגורה שחוקה, יש לי קופת חסכון, יש בה יותר מהסכום הזה, אממן במו ידי את השידוך שלי ולא תאמר "אני העשרתי את אברהם".

"בינתיים צריכים לחשוב על התקופה הקרובה, אני מתכוון בעוד שבוע לעזוב את המסגרת, החתונה כבר קרובה מאוד, הוצע לי לעבור לכולל בו אלמד לאחר החתונה, אפילו קבעו לי חברותא, אבך מיד לאחר החתונה, עדיף לי כבר עתה להסתגל לחיי כולל, מאשר להתמודד עם ההסתגלות לאחר החתונה, כשהראש עוד נמצא בפלנטה אחרת" הודיע במפתיע שמוליק.

דודי נדהם כולו הוא ידע ששמוליק מתחתן בעוד כחודש אבל שכבר עתה יצא מהשיבה לא חלם.

"זה בסדר גמור, אתה צריך לדאוג לעתידך שתתחיל ברגל ימין" הפטיר חסר חיים.

"אבל מה תעשה אתה, בלי חברותא?" מתעניין שמוליק האכפתי.

"אתה שואל טוב, באמת שאני לא יודע מה לעשות, אין לי עם מי לקבוע חברותא, לא בא לי ללמוד עם אחרוני האלטערערס של הישיבה, הם כבר נראים לי שחוקים אחרי הרבה שנות אכזבה. לעבור לכולל, לא בא בחשבון, זה יביא את הקץ עלי, אנשים כבר יבינו שאני איזה מסכן שלא הצליח את דרכו, אולי כדאי שאלמד לבד, אשתדל ללמוד חלק מהנושאים שלומדים בישיבה, בנוסף אתחיל ללמוד טור שו"ע חו"מ, זה מקצוע רציני שמצריך הרבה יגיעה אני מאמין שזה יתן לי סיפוק".

"מה דעתך לרעיון שיש לי, לא אפעל מאחורי גבך, אבל אם תרשה לי אפעל בעזרת השי"ת מיידית".

דודי מסתקן על איזה רעיון חושב שמוליק, הוא כבר מכיר כמעט את כל הרעיונות שלו, חלקם לא רעים.

"הבה נשמע מה עוד יש לך עבורי?"

